

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБ(Ј)ЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ

Бања Лука, 2023. година

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБ(Ј)ЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ

Издавачи:

**Универзитет у Бањој Луци
Факултет безбједносних наука**

Булевар војводе Живојина Мишића 10 а
78000 Бања Лука, Република Српска
Тел: +387 51 333 603
<https://fbn.unibl.org/>

**Криминалистичко-полицијски
универзитет**

Цара Душана 196
11080 Земун, Србија
Тел: +381 11 3161-444

<http://www.kpu.edu.rs/cms/>
Е-адреса часописа: casopis@fbn.unibl.org
Интернет адреса часописа: <https://fbn.unibl.org/casopis/>
<http://scindeks.ceon.rs/journaldetails.aspx?issn=2637-3076>

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Предраг Ђеранић
Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска- БиХ

Замјеник главног и одговорног уредника:

Проф. др Ненад Радовић, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија

Извршни уредници:

Проф. др Ивана Бјеловук, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија
Проф. др Велибор Лалић, Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци,
Република Српска- БиХ

Редакциони одбор

Проф. др Дарко Паспаљ, Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци,
Република Српска- БиХ
Проф. др Жана Врућинић, Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци,
Република Српска- БиХ
Доц. др Драгана Васиљевић, Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци,
Република Српска- БиХ
Проф. др Жељко Никач, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија
Доц. др Марија Поповић Манчевић, Криминалистичко-полицијски универзитет у
Београду, Србија
Проф. др Саша Марковић, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија
Марија Тасић, асистент, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија
Проф. др Szabolcs Mátyás, University of Public Service Faculty of Law Enforcement

Савјет часописа

Проф. др Зоран Ђурђевић, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија
Проф. др Тања Кесић, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија
Проф. др Александар Бошковић, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија
Проф. др Ненад Милић, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија
Проф. др Миле Шикман, МУП Републике Српске, Република Српска- БиХ
Проф. др Јасмина Гачић, Факултет безбедности, Универзитет у Београду, Србија
Проф. др Ненад Путник, Факултет безбедности, Универзитет у Београду, Србија
Проф. др Милан Липовац, Факултет безбедности, Универзитет у Београду, Србија
Проф. др Лоренс Арманд Френч, Универзитет у Њу Хемпширу, САД
Проф. др Желимир Кешетовић, Факултет безбедности, Универзитет у Београду, Србија
Доц. др Саша Мићин, Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци, Србија
Проф. др Далибор Кекић, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија
Проф. др Миладин Нешић, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија
Проф. др Данијела Спасић, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија
Проф. др Радивој Јанковић, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, Србија

Секретаријат часописа:

Доц. др Предраг Поповић

Лектор:

Адријана Митрић

Превод на енглески:

Лидија Николић Новаковић

Штампа:

PRINT SHOP д.о.о Источна Илиџа

Тираж: 200 примјерака

ISSN 2637-3076

Часопис излази два пута годишње

Журнал за безбједност и криминалистику (уписан у Регистар јавних гласила Министарства просвјете и културе Републике Српске, под редним бројем 688)
--

УВОДНИК

Пред нама је други број часописа Журнал за безбједност и криминалистику, овог пута за 2023. годину, пету како се овај, у много чему, нов часопис, представља читалачкој публици. Можда би овај број могао да се означи као свечани и да на тај начин обиљежи петогодишњицу излажења. У времену када је новца и разумијевања за штампана издања мање него икада, то и није мали успјех. Овог пута, својим текстовима представили су се руски аутори *Зверков Викџор, Сидорович Таијана, Фалејев Михаил* и *Цибиков Николај у заједничком, коауторском шексту, као и Борис Тучић, Горан Гуска, ше* Милош Милошевић и Ђурица Амановић, такође у коауторском тексту. Области о којима аутори пишу су различите, а сваки текст понаособ заслужује пажњу.

Текст руских аутора под насловом „Савремени изазови и претње за међународну и националну безбедност друштвено-економског развоја евроазијских држава” интригантан је не само по наслову. Тиче се „савремене глобалне светске противречности, односа друштва према животној средини, нарушавања суверенитета независних држава под изговором „миротворства и безбедности света” и сличних тема које аутори правилно третирају као безбједносне изазове и пријетње. Тероризму као методу за реализацију политичких и идеолошких циљева посвећена је посебна пажња, а наглашени су терористички акти са употребом „прљаве бомбе” и биолошких агенаса, а који су, опет, како се истиче, „препознати као један од најопаснијих по својим медицинским, биолошким и социопсихолошким последицама”. Разматрање веома сложене теме завршава се закључком да „неадекватна перцепција друштва о стварним последицама радијационих хаварија, радиолошких терористичких напада, директне и индиректне штете становништву и животној средини у вези са њима има историјске и психолошке корене”.

Други рад има наслов „Стратешки компас за безбедност и одбрану Европске уније: платформа за глобално деловање у оквиру заједничке безбедносне и одбрамбене политике?” у којем др Борис Тучић објашњава садржај и домаћај Стратешког компаса за безбедност и одбрану Европске уније као шире стратешке платформе посредством које би Унија „реализовала стратешку аутономију њених политика у домену безбедности и одбране и, сукцесивно, њено позиционирање као аутономног, незаобилазног безбедносног актера на глобалној равни”. Тучић се бави документом Стратешки компас за безбедност и одбрану Европске уније, којег је Европски савјет усвојио у марту 2022. године, а за који критички каже да „Стратешки компас ипак представља само рефлексiju бирократизованих напора служби Уније да реализују поверени задатак те не нуди одговоре на нека кључна, пре свега, стратешка питања”. И своју анализу Тучић завршава критички истичући да је „реч о документу изразито редукованог домета те да се он

никако не може идентификовати као шира стратешка платформа за развој заједничких политика у домену безбедности и одбране на европској равни”, те да се Стратешки компас ни у ком случају не може посматрати као „бела књига” за развој заједничке одбране на нивоу Европске уније.

Горан Гуска нам у тексту под насловом „Примјена доказних радњи код кривичних дјела против полног интегритета у пракси судова бањалучке регије” даје „приказ квантитета и квалитета доказа прибављених примјеном доказних радњи кроз анализу пресуда у пракси судова бањалучке регије”. У фокусу његовог интересовања је примјена доказних радњи на исход судске пресуде. У емпиријском истраживању које је спроведено у сврху докторске дисертације, аутор је дошао до закључка да су трећину од укупног броја пресуда у Републици Српској за предметна кривична дјела донијели судови бањалучке регије. „Анализом примијењених доказних радњи у односу на пресуде судова бањалучке регије, утврдили смо да су најзаступљеније доказне радње саслушање свједока и испитивање осумњиченог, а у односу на прибављање објективних доказа, радње које су коришћене у највећој мјери су вјештачења (судскомедицинска у највећем броју вршена према жртви кривичног дјела, а у мањем броју биолошка вјештачења вршена у смислу прибављања доказа према учиниоцу кривичног дјела) док су остале доказне радње кориштене у мањој мјери” – основна је Гускина теза. Уз то, вриједи истаћи да је аутор истраживањем дошао до спознаје да је број осуђујућих пресуда врло висок (92,70%) док је у мањој мјери заступљен број ослобађајућих пресуда, од којих је само једна (од три) пресуде донесена усљед довољног броја доказа. По аутору, „резултати нас упућују на то да су докази, односно, примијењене доказне радње и у квалитативном и у квантитативном смислу биле довољне и ефикасне јер су омогућиле да се на том основу изрекну осуђујуће пресуде”.

Милошевић и Амановић у тексту „Правци развоја, функције и стратешки циљеви спорта и специјалног физичког образовања у полицији Србије” указују да посебну пажњу у полицији Србије захтијева људски потенцијал, што аутори означавају као основ успјешности. Професионална рад и однос су, сматрају аутори, неопходни фактори за задовољење друштвеног интереса, при чему је, опет, неопходан стратешки приступ.

На крају је дат приказ књиге Системи безбједности и питање контроле из пера Велибора Лалића који указује на важност друштвене контроле система безбједности. Увјерени смо да ни у шестој години часописа Журнал за безбједност и криминалистику неће недостајати уредничких достигнућа нити да ће нас изневјерити у смислу стандарда на које смо се навикли.

САДРЖАЈ

Уводник	5
<i>Зверков Виктор; Сидорович Таијана; Фалејев Михаил; Цибилов Николај</i> Савремени изазови и претње за међународну и националну безбедност друштвено-економског развоја евроазијских држава	9
<i>Борис Тучић</i> Стратешки компас за безбедност и одбрану Европске уније: платформа за глобално деловање у оквиру заједничке безбедносне и одбрамбене политике?	21
<i>Горан Гуска</i> Примјена доказних радњи код кривичних дјела против полног интегритета у пракси судова Бањалучке регије.....	33
<i>Милош Милошевић; Ђурица Амановић</i> Правци развоја, функције и стратешки циљеви спорта и специјалног физичког образовања у полицији Србије	45
<i>Велибор Лалић</i> Приказ књиге <i>Системи безбједности и њихово контроле</i> аутора проф. др Предрага Ђеранића.....	57
Упутство ауторима	59
Упутство рецензентима.....	67

САВРЕМЕНИ ИЗАЗОВИ И ПРЕТЊЕ ЗА МЕЂУНАРОДНУ И НАЦИОНАЛНУ БЕЗБЕДНОСТ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА ЕВРОАЗИЈСКИХ ДРЖАВА

Прегледни научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2302009Z	COBISS.RS-ID 139584257	УДК 351.74/75(4+5):339.923(4-672ЕУ)
---------------------------------	------------------------	-------------------------------------

Зверков Виктор¹

ДОО „Атомпроект Енерго Сервис”, Москва, Руска Федерација

Сидорович Татјана

ФДЈУ „СНИИ ЦОВС (ФЦ)”, Москва, Руска Федерација

Фалејев Михаил

„Центроспас” МВС Русије, Москва, Руска Федерација

Цибиков Николај

ФДЈУ „СНИИ ЦОВС (ФЦ)”, Москва, Руска Федерација

Апстракт: Неконтролисани, деструктивни развој цивилизације нагло је заострио савремене глобалне светске противречности, пре свега, међу-државне и унутардржавне односе, однос друштва према животној средини, нарушавање суверенитета независних држава под изговором „миротворства и безбедности света” итд. Стручњаци су узнемирени општим трендом пораста изазова и претњи различите природе (геополитичке, прехрамбене, демографске, климатске, еколошке, сировинске, енергетске итд.), повећањем броја природних и техногених ванредних ситуација, сталним усавршавањем сценарија и метода терористичког деловања, тешко предвидљивим политичким, социоекономским, еколошким и другим последицама које ометају организацију и извођење спасилачких и хуманитарних операција те одрживи развој земаља. Међу могућим средствима терористичког деловања, терористички акти са употребом „прљаве бомбе” и биолошких агенса препознати су као један од најопаснијих по својим медицинским, биолошким и социопсихолошким последицама.

Кључне речи: *национална безбедност, економска активност, природне и техногене ванредне ситуације, тероризам, прљави бомба.*

УВОД

Свеобухватни проблеми који су се појавили пред човечанством оцењују се као резултат деформисаног, деструктивног развоја цивилизације са сло-

¹ Аутор за кореспонденцију: Цибиков Николај, ФДЈУ „СНИИ ЦОВС (ФЦ)”, Москва, Руска Федерација. Имејл: ntsybikov@yandex.ru

женим и разноврсним облицима и врстама опасности. Процес формирања новог полицентричног модела светског поретка прати раст глобалне и регионалне нестабилности. Појачане су противречности повезане са неуједначеношћу светског развоја, повећањем јаза између нивоа просперитета земаља, борбом за ресурсе, приступом тржиштима и контролом над транспортним мрежама. Конкуренција између држава све више обухвата основне вредности и моделе друштвеног развоја, људске, научне и технолошке потенцијале. Подршка САД и Европске уније неуставном државном удару у Украјини довела је до дубоког раскола у украјинском друштву, светској заједници, до оружаног сукоба нестабилности у Европи, у непосредној близини граница Руске Федерације.

Растући међународни конфликтни потенцијал, илузорна перспектива промена непријатељског курса традиционалних геополитичких противника Русије захтевају развој дугорочне политике за националну безбедност, одрживи друштвено-економски развој, правилно сагледавање стратешких ризика великих инвестиционих пројеката који се реализују на територијама које се развијају, а које су подложне редовним, тешко предвидљивим утицајима последица све већег интензитета и размера глобалних климатских и еколошких промена, различитих непредвиђених околности, криза, хитних и ванредних случајева [ВС], терористичких аката, који имају различите сценарије и користе различита средства (слика 1). Главни приступи стратешком планирању државног система за превенцију и ликвидацију ванредних ситуација у Руској Федерацији усмерени су на обезбеђивање: међународних хуманитарних операција; националних пројеката интегрисаног друштвено-економског одрживог развоја; еколошке безбедности привредне делатности; ублажавања ванредних ситуација; смањење и спречавање терористичке активности; унапређење снага и средстава за рано упозоравање на приоритетне изазове и претње; побољшање ефикасности интеракције између учесника у брзом реаговању. Растућа војна претња од стране НАТО-а доприноси побољшању информационе интеракције између структура Министарства за ванредне ситуације и Министарства одбране Русије, других кључних ресора и организацији у борби против несрећа, хаварија, катастрофа, организовању борбе против тероризма (уништавање гасовода „Северни ток“) и цивилне одбране (Зверьков et al., 2022: 60).

ПРУЖАЊЕ СВЕОБУХВАТНЕ БЕЗБЕДНОСТИ ДРЖАВЕ У УСЛОВИМА АКТИВАЦИЈЕ УТИЦАЈА ШТЕТНИХ И ОПАСНИХ ЕКОЛОШКИХ ФАКТОРА

10

Проблем заштите националне безбедности држава од спољних и унутрашњих опасности и претњи, коалициони начини пружања безбедности држава су доминантни тренд у савременим међународним односима. У условима униполарног света, појавиле су се нове опасности и претње које погађају постсовјетски простор у целини и сваку од држава региона посебно. Због

растуће претње дестабилизације све више нових земаља и територија, видљива је интеграција напора држава да заштите своје интересе у области војне безбедности на мултилатералној и билатералној основи у готово свим регионима света. На постсовјетском простору, очигледна је жеља САД, Немачке, Шведске, Турске, Ирана и Кине да неке државе укључе у своју сферу утицаја. Потенцијални извори војне опасности формирану су дуж читавог периметра граница ЗНД-а, под утицајем различитих фактора који су прерасли у директну војну претњу, која у различитим регионима добија међурегионални карактер, различит по времену, месту и размерима. Групаације трупа (снага) у областима уз спољне границе ЗНД-а се изграђују до обима који нарушава постојећи паритетни однос снага; организација пограничних сукоба и оружаних провокација са територије суседних држава; стварање и обучавање оружаних формација на територији других држава намењених за употребу против ЗНД-а; увођење страних трупа на суседне територије ЗНД-а, које нису везане са мерама за обнову и одржавање мира у складу са одлуком Савета безбедности УН-а. Територијалне претензије постоје и међу државама чланицама ЗНД-а.

Растућа претња активизације нових или проширења постојећих регионалних сукоба наводи руководство појединих држава да остваре политичке и војне циљеве користећи оружје за масовно уништење. Користећи креирану технолошко-производну базу, акумулиране ресурсе, једни су добили нуклеарно оружје и средства за његову испоруку (Израел, Индија, Пакистан, Иран, Северна Кореја), други улажу напоре да реше овај проблем, повећавајући ризик од нуклеарне пролиферације. То доприноси настанку нових жаришта напетости, активира тињајуће међунационалне, међуетничке, међуверске противречности, организовани криминал, трговину дрогом, миграционе токове избеглица, еколошке проблеме, ширење епидемија и глад. Борба против међународног тероризма постала је глобални проблем (Уси-ков et al., 2009: 14; Зверьков et al., 2022: 60).

Слика 1. Варијанџа класификације главних противречности и сукоба у процесу развоја цивилизације према врсти њиховог решавања

У условима повећане опасности, природно је да ЗНД тежи интеграцији у војној сфери, очувању заједничког историјски формираног геостратешког и економског простора, културних, језичких и других традиционалних веза. Многе постсовјетске државе немају довољну војно-индустријску базу за производњу потребног наоружања и војне опреме, имају модерне производне капацитете за производњу компоненти – агрегата, компоненти, уређаја, система управљања итд. Све наведено предодређује широко поље сарадње ЗНД-а у организовању сарадње у стварању и производњи наоружања. Колективни системи безбедности који се формирају у сарадњи са међународним организацијама и регионалним безбедносним структурама могу постати делотворан фактор стабилности и безбедности у евроазијском региону и свету, спона у вишестепеном глобалном систему безбедности између Запада и Истока, Севера и Југа, у 21. веку.

ПРОБЛЕМИ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ – НАЈВАЖНИЈА КОМПОНЕНТА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Руска Федерација има највећу територију на свету, која је изузетно неравномерно насељена, са неједнаким степеном економског развоја региона. Око две трећине њене површине је ван зоне централизованог снабдевања електричном енергијом: удаљена, ретко насељена подручја, стратешки важна због великих рудних богатстава. Сибир чини $\approx 57\%$ површине Русије са 15% становништва земље, углавном дуж Транссибирске железнице. Више од 90% произведеног гаса, 70% резерви нафте, 50% резерви дрвета, велике резерве обојених, ретких метала и хемијских сировина пронађене су у њим северним, ретко насељеним макрорегионима. Удаљени тешко доступни региони крајњег севера, Сибира и Далеког истока имају аутономну електропривреду. Рад бројних застарелих електрана и котларница на дизел и мазут различите опреме повезан је са значајним организационим потешкоћама у испоруци горива и резервних делова током северне испоруке, повећањем тешко предвидљивих трошкова за њихову набавку и транспорт у условима макадама и кратког времена речне навигације. У тешким природним условима, традиционални извори енергије и енергенти засновани на обновљивим изворима не могу да задовоље економске и еколошке захтеве растуће потражње за топлотном и електричном енергијом. Заострени су проблеми еколошке одговорности за стање тешко доступних територија контаминираних индустријским отпадом, половним блоковима и резервним деловима, контејнерима од горива и хемикалија. Све већа несташица топлотне и електричне енергије коју ове територије доживљавају угрожава развојне планове индустрије и повећава одлив становништва због лоше решених проблема удобног живота и смањује одбрамбену способност земље. Решавање проблема постављањем нових мрежа у већини случајева није економски изводљиво или немогуће због услова терена, велике удаљености и децентрализације потрошача (Саркисов, 2014: 7).

МОГУЋЕ ПРИНЦИПИЈЕЛНО РЕШЕЊЕ

Радикално решење овој проблеми може бити широко увођење нуклеарних електричних мале снаге (НЕМС): пловених, преносивих и стационарних. Најперспективнији, масовно произведени компактни мобилни нуклеарни агрегати модуларног дизајна пуне фабричке спремности могу да раде без преоптерећења активних зона до 20–30 година, уз накнадну отпрему у места промета. Узимајући у обзир тешку и скупу северну испоруку за удаљене регионе, НЕМС може постати основа енергије за индустријски развој и одржавање друштвене сфере. Прелиминарне процене показују да је укупна потреба за покривањем дефицита електричне и топлотне енергије на терет НЕМС-а за период до 2030. године за североисток земље око 20 ГВ (200–2000 јединица капацитета 10–100 МВ). Практична имплементација овог правца може се постићи ако постоји разумна идеја о стварању система НЕМС-а као основе регионалне електропривреде у државној стратегији за снабдевање енергијом региона који нису укључени у јединствени енергетски систем, омогућавајући у потпуности да реализују главне предности:

- минимизирање обима и трошкова капиталне изградње на простору где се налазе нуклеарне електране. Због преношења високотехнолошких, скувих и компликованих операција у специјализоване радионице фабрика са квалификованим особљем, трошкови постављања и пуштања у рад НЕМС-а су минимизирани;
- могућност преношења најопаснијих нуклеарних и радијационих операција за поправку и претовар горива са локације размештања у специјализоване фабричке радионице те обезбеђења високог нивоа безбедности процедуре;
- значајно поједностављење проблема везаних за разградњу ових нуклеарних електрана након истека њиховог радног века;
- минимизирање еколошких последица по животну средину;
- могућност коришћења минималног броја запослених на ротационој основи.

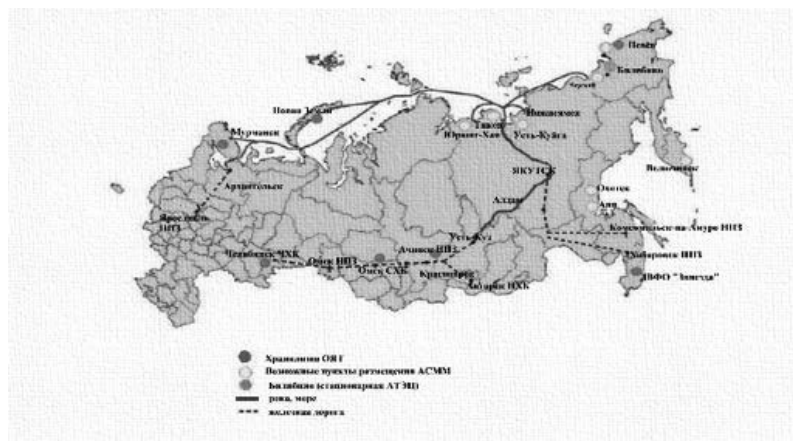
Постављање нуклеарних извора мале снаге у одређени регион треба да буде резултат свеобухватне анализе користи и трошкова везаних за њихов рад, утврђивање потреба региона на основу њиховог економског стања и перспектива развоја (слика 2). Избор врсте нуклеарног извора мале снаге треба да буде на одговарајући начин оправдан у погледу економске ефикасности, нуклеарне и еколошке безбедности и других опредељујућих фактора националне безбедности (Шадрин, 2011: 101). Коришћење нуклеарних извора мале снаге захтева решавање низа проблема везаних за неширење нуклеарних материјала, обезбеђење нуклеарне и радијационе безбедности, обуку кадрова, израду посебног законског оквира, сузбијање тероризма и др. Нажалост, упркос огромном економском потенцијалу и стратешком значају за развој Далеког севера, Сибира, далекоисточних територија, јединствен

концепт и програм за децентрализовано снабдевање енергијом региона у Руској Федерацији није у потпуности развијен (Саркисов et al., 2018: 5). Руска наука и индустријски производни комплекс тренутно нуде низ мера за превазилажење ризика од „радијације”. Даље ћемо детаљније да изанализирамо неке од њих.

ИСКУСТВО У ОТКЛАЊАЊУ ПОСЛЕДИЦА ВАНРЕДНИХ СИТУАЦИЈА

Дугогодишња пракса отклањања последица ванредних ситуација на радијационим објектима омогућила је оптимизацију праваца за смањење нивоа радиоактивне контаминације подручја (Зверьков et al., 2022: 60; Саркисов, 2014: 7):

- унапређење регулаторних оквира сектора;
- повећање ефикасности фаза истраживања (извиђање подручја, идентификација и оцртавање граница подручја радиоактивне контаминације, накнадни радови на деконтаминацији, слање контаминираних материјала на одређена складишта);
- минимизирање излагања ликвидатора последица хаварије и становништва које живи у близини зоне радиоактивне контаминације;
- примена аутоматизованих метода за праћење радијационе и еколошке ситуације на локацијама радијационо опасних фабрика и објеката;
- коришћење савремених носивих и прецизних инструмената, опреме, помоћне инжењерске и техничке опреме за повећање ефикасности, смањење трошкова рада.

Слика 2. Ошција за могуће посшављање НЕМС-а на шеришорији Русије

МЕДИЦИНСКИ И СОЦИОПСИХОЛОШКИ АСПЕКТИ РАДИЈАЦИЈСКОГ ТЕРОРИЗМА

Стручњаци, узимајући у обзир прилично строгу заштиту нуклеарно опасних објеката, сматрају радијациони тероризам – неконтролисано ширење извора јонизујућег зрачења у околини – много вероватнијим од нуклеарног (Kuna et al., 2007: 52). Теоретски могући сценарији за употребу радиоактивних материјала [РМ] су:

- саботаже на објектима на којим постоји опасност од зрачења (нуклеарне електране, бродови са нуклеарним електранама, истраживачке и медицинске установе са изворима јонизујућег зрачења [ИЈЗ] итд.);
- контаминација воде за пиће или хране;
- производња „прљаве бомбе“ за активацију у густо насељеном подручју. Технолошка једноставност израде „прљаве бомбе“, распрострањеност и доступност РМ у науци, технологији и медицини су разлог сталне опасности од радијационог тероризма, који је усмерен на ширење страха међу становништвом од контаминације хране и воде, компонената животне средине са радионуклидима, стварање панике, друштвено-економске дестабилизације друштва (Иљин et al., 2008: 11; Kuna et al., 2009: 85; Kankova, 2006: 128).

КЉУЧНИ ФАКТОРИ ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ОПАСНОСТИ ОД ЗРАЧЕЊА

Кључни фактори који одређују степен потенцијалне опасности од ИЈЗ-а за потребе радиолошког тероризма су широка распрострањеност ових извора у различитим секторима привреде (индустрија, пољопривреда, медицина, аутономни извори енергије), проблеми њиховог евидентирања, лиценцирања, регулисања, контроле и сузбијања могућности илегалног кретања, посебно у нуклеарној индустрији; релативна једноставност прављења „прљавих радиоактивних бомби“, метода и средстава за њихову испоруку. Према подацима Нуклеарне регулаторне комисије од 2007. године, САД у различитим областима су користиле преко 53.700 регистрованих потенцијално најопаснијих ИЈЗ 1. и 2. категорије. Највероватније радиоактивне супстанце за употребу у терористичким нападима су кобалт-60, стронцијум-90, цезијум-137, иридијум-192, америцијум-241 и калифорнијум-252 (Kankova, 2006: 128); (Levett, 2007: 346). Према подацима Научног одбора Уједињених нација о ефектима атомског зрачења [НО УН ЕАЗ], постоји више од 10.000 радијационих терапијских јединица са кобалтом-60, неколико стотина са цезијумом-137, изворима за индустријску радиографију (80% са иридијумом-192, остатак – са кобалтом-60, селеном-75 и итербијумом-169), за заштиту од пожара и истраживање нафте (на бази америцијума-241), више од 300 индустријских ирадијатора који садрже комбинације емитујућих

радионуклида. Према подацима МААЕ, у 56 земаља света је почетком 21. века радио 441 реактор у нуклеарним електранама и 231 истраживачки реактор (450 реактора је било затворено, повучено и/или у изградњи). Њихово истрошено нуклеарно гориво је савршен материјал за терористе. Опасни су радиоизотопни термоелектрични генератори (РТГ) конструктивни аутономни извори електричне енергије вештачких Земљиних сателита, свемирских сонди, аутоматских светионика и метеоролошких станица. У Русији је произведено преко 900 РТГ-ова са активношћу од 45 МКурије стронцијума-90 (Chin, 2007: 950; Гребенюк & Сидоров, 2012: 11).

Спровођење аката радијационог тероризма од стране асоцијалних елемената укључује различите методе за ширење РМ и њихов утицај на контингенте (Kuna et al., 2009: 85; Chin, 2007: 950). „Прљава бомба” [Dirty Bomb] је комбинација обичних експлозива, као што је динамит, са радиоактивним диспергованим/недисперзним материјалима (течност и/или прах) упакованим око експлозивног језгра (Kankova, 2006: 128), (Фалеев & Цыбиков, 2019: 339). Штета од „прљаве бомбе” директно је повезана са експлозивном контаминацијом људи или животне средине радиоактивним материјалима, наносењем ограничене штете, директне или индиректне штете по здравље људи, природно окружење, друштвену и економску сферу, са снажним психолошким ефектом (Chin, 2007: 95; Фалеев & Цыбиков, 2019: 339; Ring, 2004: 42). Коришћење високоактивних извора за постизање значајних психолошких и биомедицинских ефеката излаже самог терористу великој опасности. Елементарна брига за сопствено здравље и живот спречава радијациони тероризам: гломазна оловна заштита отежава састављање и транспорт уређаја „прљаве бомбе”, слаба заштита излаже терористе опасности од зрачења (Гребенюк & Сидоров, 2012: 11; Ring, 2004: 42). Неправилно складиштење, доступност радиоактивних материјала у медицинским, образовним, научним и индустријским установама стварају предуслове за њихову отмицу од стране разних врста злочинаца. У Сједињеним Државама, у просеку се годишње изгуби и/или украде 200–375 радиоактивних извора, што је слична ситуација у другим индустријализованим земљама света (Kuna et al., 2009: 85), (Арутюнян, 2004: 38). Пракса радијационог и ванредног рада Министарства за ванредне ситуације Русије, Државног предузећа МосНПО „Радон” и Россанепиднадзора за 2004–2015. потврдила је присуство разних алфа, бета и гама емитера (укупно 19 радионуклида) у остављеном ИЈЗ-у или у ИЈЗ-у заплешеном због неправилног складиштења, који могу да се искористе у „прљавој бомби”.

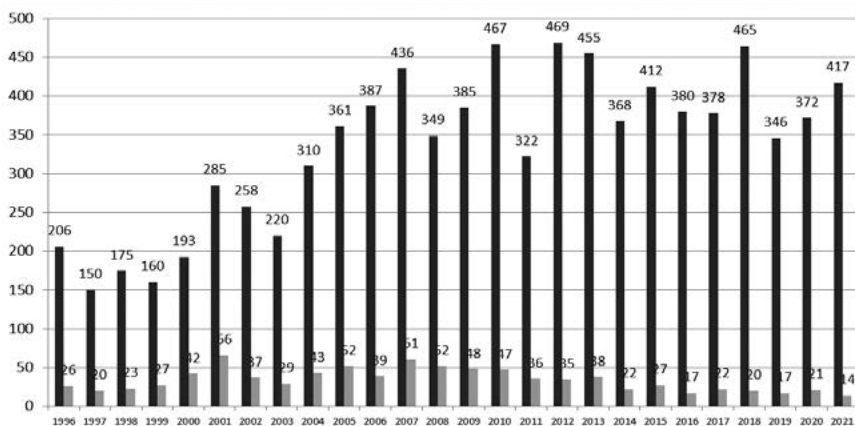
ПРИОРИТЕТНИ ПРАВЦИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ МЕРА ЗА СПРЕЧАВАЊЕ И ОТКЛАЊАЊЕ ПОСЛЕДИЦА ПРИРОДНИХ И ВАНРЕДНИХ СИТУАЦИЈА ТЕХНОГЕНЕ ПРИРОДЕ

На територији Русије, последице глобалних климатских промена и даље имају тешко предвидиве утицаје на природне и привредне системе, значај-

но утичу на здравље становништва огромне евроазијске земље са разноврсним (географским, климатским, еколошким, економским, демографским и другим) условима. На крају 20. и почетком 21. века постоји тренд пораста опасних појава са катастрофалним последицама, пораста броја ванредних ситуација различите природе, терористичких активности и повећања утицаја неповољних и опасних фактора животне средине (слика 3) који погоршавају проблеме пружања националне безбедности земље у целини (Цыби-ков, 2018: 242). Кроз имплементацију Јокохамске стратегије, Плана акције за безбеднији свет, припремљеног одлуком УН-а, развијене земље стварају системе раног упозорења за благовремено обавештавање о опасности ванредног стања. Одрживи развој Русије захтева обезбеђивање стабилног функционисања сектора привреде, унапређење система безбедности живота становништва од свих врста изазова и претњи.

У области техногене, природне и еколошке безбедности, расподеле одговорности између надлежних државних структура уз координирајућу улогу Министарства за ванредне ситуације Русије, препоручљиво је организовати праћење стања животне средине и јавног здравља у јединствени интегрисани мониторинг за накнадно образложење договорених мера прилагођавања негативним утицајима (Цыби-ков, 2018: 242; Цыби-ков, 2016: 52).

Слика 3. Расподела хидрометеоролошки опасних појава према годинама: укупан број (илаво), број неинцидентних ОП (црвено).

Пожељно је креирати, унапређивати и развијати системе раног упозоравања на ванредне ситуације на основу максималног коришћења могућности постојећих система за праћење стања животне средине (атмосфере, хидросфере, земљишта и вегетације, дивљег света), објеката техносфере, укључујући стање безбедности зграда, објеката, критично важних [КВО] и потенцијално опасних објеката [ПОО] привреде, саобраћајне инфраструктуре. Техничка основа система раног упозоравања у ванредним ситуацијама

треба да буде очувана копненим, ваздухопловним и свемирским средствима осматрања и контроле. Анализа ситуације која се формира мора се извршити коришћењем савремених геофизичких информационих технологија, које омогућавају упозоравање у реалном времену уз укључивање метода моделирања могућег развоја ванредних ситуација. Чини се да се реализација циљних функција оваквог интегрисаног мониторинга на територији Русије може спровести координацијом интеракција на конкретним индикаторима распоређених система кључних одељења и организација, приоритетних кроз њихове секторске и територијалне системе праћења и предвиђања (Арутюнян, 2016: 52; Сорокин et al., 2017: 63).

Формирање докумената за стратешки развој конститутивних ентитета Руске Федерације показало је хитну потребу да се заједно са конститутивним ентитетима Руске Федерације узме у обзир утицај ванредних ризика на друштвено-економски развој региона, њихову инвестициону атрактивност и формирање удобног и еколошки безбедног окружења. Варијанта поједностављене структуре Јединственог државног система за превенцију и отклањање ванредних ситуација укључујући локални ниво власти (општине) разматра се у (Сорокин et al., 2017: 63). Дугогодишња пракса отклањања последица ванредних ситуација на територији Русије указује на повећање потенцијалне опасности од хаварије на потенцијално опасним објектима и објектима критичне инфраструктуре уз испуштање радијационих, хемијских и биолошких загађивача у животну средину. Анализирани сценарији за развој ванредних ситуација на радијационим објектима и проблеми организовања ликвидације таквих ситуација, према мишљењу аутора, довољно су идентични проблемима који се решавају за сличне објекте у другим секторима привреде и потврђени су релевантним закључцима (Фалеев & Цыбиков, 2019: 65; Цыбиков, 2016: 52). Спречавање ризика између осталог и у перспективној нуклеарној енергетици може се успешно постићи кроз интегрисано планирање развоја конститутивних ентитета Руске Федерације и земаља чланица ЗНД-а.

ЗАКЉУЧАК

Неадекватна перцепција друштва о стварним последицама радијационих хаварија, радиолошких терористичких напада, директне и индиректне штете становништву и животној средини у вези са њима има историјске и психолошке корене (трка у нуклеарном наоружању, драматичне последице атомског бомбардовања Хирошима и Нагасакија). Појачаној перцепцији фактора радијације доприносе радиофобија „човека са улице”, неадекватна перцепција опасности од зрачења од стране већине доносилаца одлука на различитим нивоима законодавне и извршне власти, контрадикторна и научно неоправдана суперригидност система регулације у области радијационе безбедности. Због сложености рада на економски важним објектима земље, проблем борбе против могућих радијационих ванредних ситуација

и терористичких напада у садашњој фази, те блиска интеракција научних и практичних институција у Русији и суседним земљама у решавању ових проблема су изузетно важни (Арутюнян et al., 2004: 38; Фалеев & Цыбиков, 2019: 339).

ЛИТЕРАТУРА

- Chin, F. K. (2007). Scenario of a dirty bomb in an urban environment and acute management of radiation poisoning and injuries. *Singapore Medical Journal*, 48(10), 950–957.
- Kankova, J. (2006). Dirty bomb. *Kontakt – Journal of nursing and social sciences related to health and illness*, 8(1), 128–132.
- Kuna, P., Hon, Z. & Patocka, J. (2009). How Serious is Fhreat of Radiological Ferrorism. *Acta Medica (Hradec Kralove)*, 52(3), 85–89.
- Levett, J. (2007). Radiological terrorism scenarios. *Prehospital and disaster medicine*, 22(2), 346–347.
- Ring, J. R. (2004). Radiation risks and dirty bombs. *Health physics*, 86(2), 42–47.
- Арутюнян, Р. В., Большов, Л. А., Линге, И. И. & Павловский, О. А. (2004). *Радиационные риски и проблемы радиационного терроризма. Международный симпозиум Комплексная безопасность россии - исследования, управление, опыт*, (38–41). Москва: Всероссийский научно-исследовательский институт по проблемам гражданской обороны и чрезвычайных ситуаций МЧС России.
- Гребенюк, А. Н. & Сидоров, Д. А. (2012). Медицинские и социально-психологические аспекты радиологического терроризма. *Медико-биологические и социально-психологические проблемы безопасности в чрезвычайных ситуациях*, 3, 11–18.
- Зверьков, В. А., Сидорович, Т.И., Фалеев, М. И. & Цыбиков, Н. А. (2022). Стратегические направления повышения взаимодействия компетентных структур СНГ по обеспечению безопасности объектов ТЭК в новых экономических реалиях. *Международной научно-практической конференции в Российском государственном университете (НИУ) нефти и газа имени И. М. Губкина и НИИПБ СНГ*, (81–98). Москва: НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ ПРОБЛЕМ БЕЗОПАСНОСТИ СОДРУЖЕСТВА НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ.
- Ильин, Л. А., Савкин, М. Н., Гринев, М. П. & Грачев, М. И. (2008). Радиологический терроризм-от гипотетических предположений к современным реалиям. *Здравоохранение Российской Федерации*, 1, 11–12.
- Саркисов, А. А. (2014). *Атомные станции малой мощности: новое направление развития энергетики*. Москва: Академ-Принт.
- Саркисов, А. А., Антипов, С. В., Смоленцев, Д. О., Билашенко, В. П., Кобринский, М. Н., Сотников, В. А. & Шведов, П. А. (2018). Безопасное развитие атомных энергетических технологий в Арктике: перспективы и подходы. *Известие вузов. Ядерная энергетика*, 3, 5–17.

- Сорокин, В. И., Старостина, Е. С. & Цыбиков Н.А. (2017). Обеспечение комплексной безопасности северных регионов России. *Стратегия гражданской защиты: проблемы и исследования*, 7(1), 63–76.
- Усиков, А. В., Бурутин, Г. А., Гаврилов, В. А. & Ташлыков, С. Л. (2008). Военное искусство в локальных войнах и вооруженных конфликтах. Москва: Воениздат.
- Фалеев, М. И. & Цыбиков, Н. А. (2019). Преодоление экологических проблем предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций – одно из приоритетных направлений организации спасательных операций. *Гражданская оборона на страже мира и безопасности* (65–74). Москва: Академия Государственной противопожарной службы Министерства Российской Федерации по делам гражданской обороны, чрезвычайным ситуациям и ликвидации последствий стихийных бедствий.
- Цыбиков, Н. А. (2016). Проблемы совершенствования комплексного мониторинга при обеспечения экологической безопасности объектов окружающей среды в условиях активизации угроз негативных последствий глобального изменения климата на территории Российской Федерации. *Проблемы прогнозирования чрезвычайных ситуаций* (52–59). Москва: Антистихия.
- Цыбиков, Н. А. (2018). Экологическая безопасность экономической деятельности – одно из приоритетных направлений устойчивого развития современной России. *II Международной научно-практической конференции, посвященной Всемирному дню гражданской обороны* (242–250). Москва: Академия Государственной противопожарной службы МЧС России.
- Шадрин, А. П. (2011). Методология определения эффективности применения плавучих атомных станций в условиях Крайнего Севера и Арктики. *Атомные станции малой мощности: новое направление развития энергетики* (101–107). Москва: Наука.

Рад примљен: 5. 6. 2023.

Рад прихваћен: 10. 10. 2023.

СТРАТЕШКИ КОМПАС ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ОДБРАНУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ: ПЛАТФОРМА ЗА ГЛОБАЛНО ДЕЛОВАЊЕ У ОКВИРУ ЗАЈЕДНИЧКЕ БЕЗБЕДНОСНЕ И ОДБРАМБЕНЕ ПОЛИТИКЕ?

Оригинални научни рад

DOI:10.5937/zurbezkrim2302021T	COBISS.RS-ID 139584769	УДК 351.74/.75(4-672ЕУ):327.55(100)
--------------------------------	------------------------	-------------------------------------

Борис Тучић¹

Факултет безбједносних наука, Бања Лука, Република Српска, БиХ

Апстракт: У теоријском оквиру науке о међународним односима те користећи одабране научне методе, попут анализе садржаја, индуктивне, дедуктивне и компаративне методе, у раду се анализирају садржај и домаћај Стратешког компаса за безбедност и одбрану Европске уније као шире стратешке платформе посредством које би Унија, у континуирано усложњавајућим безбедносним околностима, реализовала једну од кључних, одавно прокламованих амбиција, а то је суштинска стратешка аутономија њених политика у домену безбедности и одбране и, сукцесивно, њено позиционирање као аутономног, незаобилазног безбедносног актера на глобалној равни. Анализа упућује на закључак да, без обзира на околности његове израде и усвајања, Стратешки компас дефинитивно не располаже капацитетима који би Унији омогућили такво деловање те да је, у основи, реч о крајње бирократизованој листи циљева и задатака са низом мањкавости, која не само да не доноси готово никакву нову стратешку вредност већ и ограничава Унију у геополитичком смислу, верификујући је као регионалног безбедносног актера секундарног значаја у односу на НАТО.

Кључне речи: Европска унија, заједничка безбедносна и одбрамбена политика, стратешки компас, стратешка аутономија.

УВОД

У почетку изразито стидљив, а потом све интензивнији развој безбедносних политика Европске уније у последњих двадесетак година, имплицирао је идеју обезбеђења стратешке аутономије организације и њеног позиционирања као самосталног безбедносног актера који ће својим капацитетима и инструментима вредносно и телеолошки детерминисати кључне процесе на глобалној равни. У том контексту, на европском нивоу, временом су израђивани, по степену њихове општости, различити стратешки документи

¹ Аутор за кореспонденцију: доц. др Борис Тучић, Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци. Имејл: boris.tucic@predsjednikrs.net.

којима су дефинисани оквири развоја безбедносних политика Уније, међутим, ниједан од њих није у потпуности успевао материјализовати политичку идеју стратешке аутономности Европске уније као безбедносног актера. У околностима изражене угрожености регионалне и глобалне безбедности проузроковане украјинским конфликтом као манифестацијом ширег процеса редефинисања односа снага између главних центара моћи, ревитализоване су идеје о стратешкој аутономности Уније, док је Стратешки компас за безбедност и одбрану, као најновија документациона еманација потребе за њеним безбедносним репозиционирањем, најављиван као стратешки оквир којим ће се обезбедити услови за коначну реализацију овог циља. У сврху сагледавања потенцијала Стратешког компаса као платформе којом би се обезбедила стратешка аутономност Уније, у раду се врши анализа његовог садржаја, са фокусом на четири тематска стуба на којима овај документ почива – „деловање”, „обезбеђивање”, „инвестирање” и „партнерство”, те идентификују кључни циљеви и задаци који су у оквиру њих постављени. Анализа сваког од наведених сегмената документа структурно представља засебну потцелину рада, док су на крају дата закључна запажања аутора.

СТРАТЕШКИ КОМПАС КАО БЕЗБЕДНОСНА ПЛАТФОРМА

У околностима деградације односа између Брисела и Вашингтона у периоду администрације председника Трампа, али и као последица BREXIT-а те, коначно, континуирано усложњавајућег безбедносног контекста на ширем европском простору, укључујући и конфликт у Украјини, идеје о потреби „осамостаљења” Уније као актера који ће ефикасно штитити своје вредности, интересе и циљеве на глобалној равни, поново су добиле значај. Материјализацију једне од таквих идеја представљао је Стратешки компас за безбедност и одбрану Европске уније, којег је Европски савет коначно једногласно усвојио 21. марта 2022. године, на основу детаљне анализе имплементације безбедносне и одбрамбене компоненте Глобалне стратегије Европске уније из 2016. године (European Union EEAS, 2016), коју су спровели експерти Европске службе за спољне послове (EEAS). Према оригиналној замисли, основни циљ израде Стратешког компаса био је омогућавање оперативних смерница за развој и унапређење појединих сегмената безбедносних политика Европске уније како би се организација коначно манифестовала као „пунокрвни” безбедносни актер у свом непосредном, али и ширем, изразито нестабилном окружењу (Blockmans et al., 2022: 2). У том контексту, централни део Компаса, као документа од шездесетак страна, по угледу на неке раније релевантне документе Уније, попут Европске агенде за безбедност (European Commission, 2015), структурално почива на четири тематска стуба: управљање кризама, односно, како се формално означава у документу, „деловање” (енг. *acting*), отпорност на безбедносне изазове, ризике и претње, односно „обезбеђење” (енг. *secure*), развој капацитета, односно „инвестирање” (енг. *invest*) те међународна сарадња, односно „партнери” (енг. *partner*) (European Union EEAS, 2022). Без обзира на остварени

напредак, у смислу да се њим идентификују правци даљег јачања капацитета Уније у домену безбедности и одбране око којих је постигнут консензус 27 држава чланица, Стратешки компас ипак представља само рефлексију бирократизованих напора служби Уније да реализују поверени задатак те не нуди одговоре на нека кључна, пре свега, стратешка питања. Између осталог, самом концепту безбедносне стратешке аутономије Европске уније, на којем су претходни слични документи инсистирали и који је представљао идејну основу за развој Унијиних безбедносних политика у протеклих двадесетак година, у Стратешком компасу посвећује се веома мало пажње, док предвиђени правци развоја капацитета Уније у области безбедности и одбране јасно указују да документ Европску унију препознаје, пре свега, као регионалног, а много мање као глобалног безбедносног актера. Другим речима, Стратешки компас, без обзира на почетне амбиције, представља само списак конкретних административних, правних и оперативних мера, од којих су неке нове, док су друге само надоградња на већ постојеће, посредством којих би се ојачали капацитети Уније да делује, обезбеђује, инвестира и остварује сарадњу у области безбедности и одбране у значајно измењеним безбедносним околностима. Поред тога, документу се упућује и замерка да је садржајно „подлегао” дешавањима у Украјини, фокусирајући се примарно на Руску Федерацију као безбедносну претњу, док се деловање НР Кине у контексту наводног нарушавања базичних постулата међународног поретка и међународног права, иза којих својим ауторитетом стоји и Европска унија, или пак индопацифичком региону као „попришту” односа снага кључних актера међународних односа у наредном периоду, не посвећује довољно пажње (Blockmans et al., 2022: 3). Управо на основу оваквих констатација, уз поменуто третирање Уније, пре свега, као регионалног безбедносног актера, изведени су и закључци о „географској скучености”, односно, редукованом географском или геостратешком домаћају документа (Gnessotto, 2022).

„Деловање”

У делу документа под насловом „Деловање”, као један од кључних праваца јачања потенцијала Уније, посебно у домену реализације војних мисија у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике, предвиђа се успостављање Снага за брзо распоређивање (енг. *Rapid Deployment Capacity – RDC*), које би, у капацитету од 5000 људи, представљале унапређени формат ранијих борбених група Европске уније (енг. *battlegroups*) које, као што је познато, никада нису биле оперативно активирание. Основни задатак Снага за брзо распоређивање подразумевао би хитно превентивно, односно, распоређивање и деловање у сврху управљања кризама на ширем европском подручју. Овакво деловање Снага за брзо распоређивање подразумевало би и унапређење Капацитета Уније за војно планирање (енг. *Military Planning and Conduct Capability – MPC*), као структуре која тренутно координише планирање и реализацију неколико неизвршних војних мисија Уније, попут мисија за војно оспособљавање (енг. *EU Training Mission – EUTM*) које се спроводе у Малију, Сомалији, Централноафричкој Републици или Мозамбику,

али и мисије војне помоћи Украјини (енг. *EU Military Assistance Mission – EUMAM*). Поред тога, успешно кориштење Снага за брзо распоређивање подразумева и конципирање одговарајућих ротација војног особља у сврху јачања предвидљивости стања и расположивости Снага у сваком тренутку, као и изналажење стабилног решења по питању финансирања овог војног капацитета. Но, кључни предуслов ефикасног деловања Снага, који је као такав посебно маркиран и у Стратешком компасу, односи се на обезбеђење флексибилнијег приступа у самом поступку одлучивања, узимајући у обзир да је не само Заједничка безбедносна и одбрамбена политика *stricto sensu*, већ и Заједничка спољна и безбедносна политика Уније, као шири политички оквир којем она припада, уговорно и даље прилично чврсто позиционирана на принципима међувладине сарадње, из чега имплицира и једногласност у процесу одлучивања. Како показују досадашња искуства, управо неиспуњавање овог предуслова, односно, неспремност појединих чланица Уније да на овакав начин додатно ограниче властити суверенитет у политички веома осетљивој области, могло би се манифестовати као једна од кључних препрека ефикасној употреби Снага за брзо распоређивање. Као новитети у овом делу Стратешког компаса могу се идентификовати и додатно фокусирање на решења члана 44 Уговора о Европској унији, којима је омогућено делу заинтересованих држава чланица да заједничким снагама делују у правцу реализације одређених мисија и операција у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике, развој концепта Координисаног поморског присуства (енг. *Coordinate Maritime Presences – CMP*) те истицање потребе обезбеђења квалитетније синергије између активности које би спроводиле поменуте *ad hoc* коалиције сачињене од дела држава чланица и „класичних” мисија и операција које Унија спроводи у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике. Истовремено, мора се приметити да се Стратешким компасом, између осталог, детаљније не регулишу нека од кључних питања у овом контексту, попут природе, али и оквира мандата мисија и операција које би се реализовале у складу са чланом 44 Уговора о Европској унији или пак модалитета обезбеђења стабилних и трајних финансијских, техничких и људских ресурса за њихову реализацију.

Сумарно, као неки од кључних идентификованих циљева у овом делу Компаса, могу се издвојити:

- До краја 2022. године, постизање договора о распореду ротације трупа при реализацији цивилних и војних мисија;
- До средине 2022. године, адаптација војних мисија ЕУ у циљу јачања њихове теренске ефикасности;
- До краја 2022. године, успостављање и јачање оперативне везе између ЕУ поморске мисије „Атланта” у Сомалији (*EUNAVFOR*) и поморске мисије ЕУ у Ормушком теснацу, као и са мисијама ЕУ на сахелском подручју;
- До друге половине 2022. године, идентификација додатних потреба за јачањем поморског присуства ЕУ, уз већ идентификовани Гвинеј-

- ски залив и појачано координисано поморско присуство на северозападу Тихог океана;
- До 2023. године, доношење конкретних одлука о примени члана 44 Уговора о Европској унији којима ће се заинтересованим државама чланицама омогућити да планирају и реализују мисије и операције у оквирима Заједничке безбедносне и одбрамбене политике Уније те под политичком контролом Савета Европске уније;
  - До 2023. године, постизање сагласности о заједничком војном ваздухопловном концепту на нивоу Уније;
  - До средине 2023. године, усвајање новог пакета цивилног деловања Уније, којим ће се обезбедити брзо распоређивање цивилних мисија организације капацитета до 200 људи у року од 30 дана, чак у безбедносно изразито комплексним подручјима;
  - До 2023. године, јачање мреже саветника у домену заштите људских права при мисијама и операцијама које реализује Унија;
  - До 2023. године, спровођење детаљне анализе о подељеним трошковима за реализацију заједничких мисија и операција у оквиру Уније;
  - До 2025. године, постизање пуне операбилности Снага за брзо распоређивање, уз претходну израду и усвајање оперативних „сценарија” током 2022, односно, реализацију вјежби током 2023. године;
  - До 2025. године, потпуно оспособљавање Капацитета Уније за војно планирање, за планирање и спровођење неизвршних војних мисија те две војне мисије ниског интензитета и једне мисије или операције средњег интензитета;
  - До 2025. године, додатно унапређење и хармонизација процедура за прелазак спољне границе Уније у циљу јачања војне мобилности.

„Обезбеђење”

У делу Стратешког компаса под називом „Обезбеђење”, у чијем фокусу је јачање отпорности Уније на различите безбедносне изазове, ризике и претње у усложњавајућем безбедносном окружењу, са посебним освртом на безбедносне опасности хибридног карактера, тежиште је, пре свега, на јачању „свести” о безбедносној ситуацији на основу расположивих обавештајних података који, опет, примарно зависе од држава чланица и њихових надлежних агенција, у чему је садржана још једна потенцијална отежавајућа околност за ефикасно деловање организације у овом домену, узимајући у обзир да се као базични предуслов за испуњење овог задатка намећу не само адекватна координација националних агенција која би се, по природи ствари, требала обезбедити са европске равни, већ и постојање спремности држава чланица да у сваком тренутку и по сваком питању размењују све релевантне безбедносне информације, како међусобно тако и са појединим специјализованим агенцијама Европске уније. Поред

тога, евидентно је и стављање фокуса на јачање Јединствених капацитета за анализу обавештајних података (енг. *Single intelligence analysis capacity – SIAC*), обезбеђењу сигурних канала комуникације, укључујући и примену Сателитског центра Европске уније, као и на потребу изградње јединствене, европске стратешке културе која би почивала на јединственим правилима и савременој информационој технологији. У суочавању са хибридним безбедносним опасностима, централна улога предвиђена је за Јединицу за откривање хибридних претњи (енг. *Hybrid Fusion Cell – HFC*), успостављену 2016. године на предлог Европске комисије и високог представника Европске уније за спољну политику и безбедност као јединствен оквир за суочавање са овим обликом безбедносних опасности, а који би оперативно требао допринети имплементацији релевантних елемената Европске агенде за безбедност (European Commission, 2015) те појединачних, спецификованих стратешких докумената, попут Стратегије Европске уније за сајбер безбедност (European Commission, 2013), Стратегије за енергетску безбедност (European Commission, 2014) или Стратегије за поморску безбедност (Council of the European Union, 2014). Као додатни инструмент којим би се допринело суочавању са хибридним безбедносним опасностима, предвиђено је успостављање тимова Европске уније за брзе одговоре на хибридне безбедносне опасности (енг. *EU Hybrid Rapid Response Teams – HRRT*), који су, уосталом, посебно у сегменту сајбер деловања, пронашли своје место и кроз ангажман Уније у оквиру украјинског конфликта. Интересантан моменат у овом сегменту односи се и на опредељење да се, у циљу јачања безбедности комуникационих канала у оквиру Европске уније, њен постојећи цивилни свемирски програм у наредном периоду прошири и на домен одбране, примарно кроз израду засебног стратешког документа (енг. *EU Space Strategy for Security and Defence – EU SSSD*) те интензивирање сарадње са НАТО-ом и цивилним партнерима у овом контексту. Као последица фокусираности Стратешког компаса на украјински конфликт, односно, Руску Федерацију као „извор” безбедносних опасности по европски континент, борби против тероризма посвећено је убедљиво најмање простора у документу, при чему је тежиште на потреби даљег унапређења постојећих инструмената за превенцију и борбу против овог облика безбедносних опасности у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике, уз сада већ уобичајено инсистирање на повезници између политичког радикализма и борбе против тероризма, при чему је евидентно одсуство конкретније пажње која би била усмерена ка самим узроцима и „коренима” феномена о којима је реч. Слична ситуација је и по питању борбе против ширења нуклеарног наоружања. Наиме, Стратешки компас у овом контексту настоји реafirмисати члан VI Уговора о неширењу нуклеарног наоружања (United Nation, 1995) који је ступио на снагу 5. марта 1970. године са, захваљујући изменама и допунама члана V Уговора из 1995. године, неограниченим роком важења, а којим се стране потписнице обавезују да, у доброј вери, у што краћем року покрену преговоре о заустављању трке у домену нуклеарног наоружања те делују у правцу његове постепене редукције до потпуне елиминације, уз одговарају-

ћу међународну контролу под окриљем Уједињених нација. Истовремено, и у овом сегменту више него видљива је бојазан од евентуалног распоређивања руских нуклеарних потенцијала у контексту украјинског конфликта, као и спремност да се даље унапређује сарадња са НАТО-ом и САД те да се покрену одговарајуће иницијативе за успостављањем „post New START” уговорних аранжмана, додуше, без конкретизације мера које би у овом смислу било неопходно спровести.

Сумарно, као неки од кључних идентификованих циљева у оквиру поднаслови „Обезбеђење” издвајају се:

- Током 2022. године, доношење додатних правила и стандарда у сврху јачања сајбер безбедности Уније, уз унапређење Јединице за откривање хибридних претњи како би се обезбедио оквир за координисан одговор на све сајбер нападе који погађају Европску унију;
- Током 2022. године, јачање инструмената у сфери сајбер дипломатије и дефинисање одговарајућих контрамера Уније;
- Током 2022. године, даљи развој политике сајбер безбедности Уније, уз доношење нових правила у домену отпорности на сајбер нападе;
- До краја 2022. године, креирање услова за реализацију ревизије безбедносних опасности по Европску унију на сваке три године;
- Током 2023. године, усвајање Стратегије Европске уније за безбедност и одбрану у свемиру;
- Током 2023. године, јачање мера за разоружање, спречавање ширења наоружања и контролу наоружања;
- Током 2023. године, јачање капацитета Европске службе за спољне послове за реаговање на кризне ситуације, укључујући и ситуациону собу;
- До краја 2023. године, унапређење инструмената и програма за развој безбедносних капацитета партнера Европске уније;
- До краја 2023. године, усвајање националних стратешких докумената којима ће се омогућити адаптација оружаних снага држава чланица на климатске промене;
- До 2024. године, омогућавање употребе најсавременије технологије и оруђа при реализацији мисија и операција у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике;
- До 2025. године, јачање обавештајних и сателитских капацитета Уније, како би се омогућила њена аутономност по питању прикупљања и обраде релевантних геополитичких података;
- До 2025. године, развој и унапређење инструмената за рано упозоравање у домену поморске безбедности Уније;
- До 2025. године, прикључивање саветника по питању утицаја на животну средину при свим мисијама и операцијама Европске уније.

„Инвестирање”

У сегменту документа под називом „Инвестирање” могу се идентификовати одређене намере у правцу финансијског и организационог јачања безбедносно-одбрамбеног сегмента Европске уније, почевши од опредељења да се државе чланице снажније укључе у активности које се реализују посредством Сталне структурисане сарадње (енг. *Permanent Structured Cooperation* – PESCO) у оквиру Заједничке спољне и безбедносне политике, до пројекције издвајања за заједничку одбрану на нивоу од 2% БДП-а држава чланица, чиме би се, потенцијално, бар делимично решио проблем небуџетског финансирања војних мисија и операција Уније под окриљем Заједничке безбедносне и одбрамбене политике. С друге стране, предвиђено је и јачање Европског одбрамбеног фонда (енг. *European Defence Fund* – EDF) кроз укључивање Европске инвестиционе банке као инструмента подршке, посебно при реализацији заједничких активности у следећим областима: развој тенковске технологије, технолошко унапређење европских патролних чамаца, јачање система за одбрану у свемиру, развој пешадијских војних система, заштита граница, унапређење мобилности војних капацитета и заштита од ваздушних система без људске посаде. У циљу обезбеђења кохерентнијег приступа развоју европске одбрамбене технологије, предвиђено је и чвршће финансијско и оперативно повезивање свих расположивих капацитета на континенту, укључујући и НАТО Инвестициони фонд или Одбрамбено-иновационо чвориште у оквиру Европске одбрамбене агенције (енг. *EDA Defence Innovation Hub*). Но, остаје чињеница да Стратешки компас, без обзира на испољене амбиције, у овом делу није понудио адекватне одговоре на кључна питања везана како за стабилност финансијских и оперативних капацитета неопходних за реализацију војних операција и мисија Европске уније у оквиру њене Заједничке безбедносне и одбрамбене политике тако и за обезбеђење „транспарентности”, односно, јавне контроле, укључујући и парламентарни надзор над утрошком средстава у овом контексту.

Сумарно, најзначајнији идентификовани циљеви Компаса у домену „Инвестирање” односе се на:

- Од 2022. године, организовање састанака министара одбране држава чланица којима ће председавати високи представник за спољну политику и безбедност Европске уније, *а који ће бити посвећени иницијативама за развој „евројске одбране”*;
- До средине 2022. године, унапређење издвајања за одбрану;
- До краја 2022. године, успостављање Центра за иновације у области одбране при Европској одбрамбеној агенцији;
- Током 2022. године, идентификација стратешких преклапања и међузависности у домену одбране;
- До краја 2022. године, развити истраживања, технологију и иновације посредством којих ће се омогућити редукција трошкова у индустријском ланцу у домену одбране;

- До почетка 2023. године, *Евројска комисија ће радити на изради предлога на који начин олакшати успостављање заједничких одбрамбених капацитета, поготово оних развојног карактера;*
- До 2023. године, побољшање услова за укључивање приватних финансијских иницијатива у домену одбрамбене индустрије;
- До краја 2022. године, ревизија процеса усмеравања одбрамбених капацитета на поједине безбедносне „мете“;
- До 2024. године, покретање иницијативе за јачање учешћа цивилног сектора у домену заједничке одбране;
- До 2025. године, елиминација стратешких пропуста у појединим безбедносним областима;
- Рад на могућим изменама регулативе о Европском одбрамбеном фонду.

„Партнери“

Иако је потреба за интензивном сарадњом Европске уније са другим релевантним безбедносним актерима у савременом, усложњавајућем свету очигледна, чини се да је сегмент документа под насловом „Партнери“ најмање разрађен. Или, као што каже Изабела Антиноци (*Isabella Antinozzi*), у овом сегменту документ је реторички обиман, али садржајно прилично сиромашан (*Antinozzi, 2022*). Такође, његова анализа упућује на неколико евидентних слабости. На пример, као кључни безбедносни партнер у документу наводи се НАТО који, без обзира на његов *modus operandi* у постхладноратовској ери, ипак представља организацију регионалног карактера. Такође, у документу се начелна пажња посвећује потреби развоја сарадње са регионом Западног Балкана, земљама источног и јужног суседства Уније, источним Медитераном или Блиским истоком, док је, као што је раније поменуто, индопацифички регион, као подручје које је по многима идентификовано као кључно поприште у односима снага између централних глобалних политичких и безбедносних актера у наредном периоду, стратешки и садржајно остао у потпуности неразрађен. Другим речима, чини се да су креатори Компаса, без обзира на исказана опредељења да се Унија наметне као незаобилазан глобални безбедносни актер, организацију ипак чврсто позиционирали у регионалним оквирима. Друго, уз инсистирање на прилично апстрактном „унапређењу сарадње“ или „интензивирању дијалога“ који провејавају кроз документ, приметна је и диспропорција у посвећености даљем развоју сарадње са међународним структурама, попут НАТО-а, ОУН-а, Организације за безбедност и сарадњу у Европи (енг. *Organization for Security and Cooperation in Europe – OSCE*), Афричком унијом или Асоцијацијом народа југоисточне Азије (енг. *Association of Southeast Asian Nations – ASEAN*), с једне, у односу на сарадњу са појединачним државама, укључујући и САД, Норвешку, Канаду или Турску, с друге. То значи да, и поред тога што Унија, својом унутрашњом структуром, политикама и начином делова-

ња, свакако представља далеко више од типичних или делиберативних међународних организација, она у документу није перципирана као безбедносни субјекат који би био равноправан са државама као и даље централним безбедносним актерима на међународној, односно, глобалној равни. Даље, оно што се може приметити јесте да се документ, без обзира на период и кључне мотиве његове израде и усвајања, чак ни начелно не бави кључним питањем по европску безбедност у наступајућем периоду, а то су могући обриси нове европске безбедносне архитектуре која ће уважити промене у међународном поретку индуковане украјинским конфликтом и процесима који су уз њега непосредно везани. Као аргумент у прилог чињенице да су креатори документа садржајно и функционално ипак „промашили мету”, може се навести и чињеница да је фокус у документу на хибридном безбедносним опасностима и хибридном безбедносном стратешком приступу, иако је у основи вероватно највеће безбедносне кризе са којом се постхладноратовски свет суочио, симболично оличене у украјинском конфликту, пре свега, класична, односно, војна моћ и импликације њене примене (Blockmans et al., 2022: 8).

Сумарно, најзначајнији идентификовани циљеви у овом делу су:

- Од 2022. године, продубљење и проширење сарадње са НАТО-ом, укључујући и израду и *пошћивање нове заједничке декларације којом ће нови облици сарадње бити обухваћени*;
- Од 2022. године, израда нове листе заједничких приоритета у оквиру сарадње Европске уније и ОУН-а;
- Током 2022. године, одржавање првог Партнерског форума у области безбедности и одбране, а који би потом требао бити организован сваке две године;
- Од 2022. године, јачање сарадње и продубљење дијалога са Организацијом за безбедност и сарадњу у Европи, Афричком унијом и Асоцијацијом народа југоисточне Азије, конкретније, када је реч о Организацији за безбедност и сарадњу у Европи, развој заједничке агенде по питању превенције и управљања кризама, са конкретним активностима на регионалном, али и ужем, тематском плану или, у контексту Афричке уније, планирање и провођење заједничких мисија и операција.

ЗАКЉУЧАК

Без обзира на почетни оптимизам бриселских званичника, спроведена анализа Стратешког компаса за безбедност и одбрану Европске уније указује да је, садржајно, функционално, али и геополитички, реч о документу изразито редукованог домета те да се он никако не може идентификовати као шира стратешка платформа за развој заједничких политика у домену безбедности и одбране на европској равни. Уз релативно мало новитета који су њим понуђени, попут Иновационог центра у области одбране, Партнерског

форума у области одбране којим би председавао високи представник, унапређеног цивилног пакета у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике или пак новог формата снага за брзо распоређивање, Стратешки компас се, пре свега, манифестује као списак жеља и циљева у домену безбедности и одбране, међу којима највећи део представља само доградњу или реформулацију амбиција које су већ садржане у другим стратешким документима, истовремено не нудећи и њихову разраду, а поготово не неопходне смернице за њихову реализацију. На пример, документом се предвиђа успостављање Снага за брзо распоређивање, као унапређени облик постојећих борбених група Европске уније, али се при томе не отклањају базичне препреке због којих су борбене групе Уније све до данас остале „мртво слово на папиру”, а које се примарно огледају у одсуству политичке воље држава чланица да у таквом облику сарадње оперативно и партиципирају.

Бирократски приступ кључним питањима огледа се и у одсуству храбрости да се Унија, у складу са прокламованим опредељењима, заиста позиционира као глобални актер изражене аутономије у домену безбедности и одбране, што је посебно евидентно у контексту пренаглашеног ослањања, па и заклањања Уније иза НАТО-а у бројним сегментима, као њеног кључног стратешког партнера. Како каже Понтихас Калдерон (*Pontijas Calderon*), Унији је на тај начин намењена секундарна улога у односу на НАТО те су европски интереси у области безбедности и одбране директно подређени интересима САД (Calderon, 2022: 20).

Или, како то тумачи Гнесото (*Gnessoto*), Стратешки компас се никако не може посматрати као „бела књига” за развој заједничке одбране на нивоу Европске уније, њим се постављају само смернице за развој индустрије у области одбране у оквиру Европске уније, али не и стратешки правци развоја заједничке политике одбране (Gnessotto, 2022: 3). У најбољем случају, уважавајући околности и напоре који су уложени у израду документа, укључујући и преговарачки процес на експертској и политичкој равни који је трајао готово годину и по, Стратешки компас за безбедност и одбрану Европске уније могао би се оквалификовати као међукорак ка новом стратешком оквиру који се може очекивати у наредном периоду, а којим ће се понудити одговори на сва кључна питања везана за политике Уније у области безбедности и одбране, укључујући и њено позиционирање и улогу у измењеним глобалним безбедносним околностима као, надамо се, суштински аутономног и, у складу с тим, адекватно капацитираног актера (Bargues, 2022).

ЛИТЕРАТУРА

- Antinozzi, I. (2022, 11 march). *Grand Illusions: Partnerships in the EU's Strategic Compass*. European Council on Foreign Affairs. Retrieved February 13, 2023, from <https://ecfr.eu/article/grand-illusions-partnerships-in-the-eus-strategic-compass/>.

- Bargues, P. (2022). The EU Strategic Compass: A Blueprint for a European Defensive and Securitisation Policy. *JOINT*, 16(5), 2–6.
- Blockmans, S., Crosson, D. M. & Paikin, Z. (2022). The EU's Strategic Compass: a guide to reverse strategic shrinkage? *CEPS Policy Insights*, 14, 2–9.
- Council of the European Union (2014). *European Union Maritime Security Strategy*. Retrieved March 15, 2023, from <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2011205%202014%20INIT/EN/pdf>
- European Commission (2013). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Cyber security Strategy of the European Union – an open, safe and secure cyberspace*. Retrieved March 15, 2023, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52013JC0001>
- European Commission (2014). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: European Energy Security Strategy*. Retrieved January 25, 2023, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0330>
- European Commission (2015). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: the European Agenda on Security*. Retrieved March 20, 2023, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0185>
- European Union EEAS (2016). *A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. Retrieved May 13, 2023, from https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf
- European Union EEAS (2022). *A Strategic Compass for Security and Defence*. Retrieved February 14, 2023, from https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en.
- Gnessotto, N. (2022). *Strategic Compass: Industry or Power?* Notre Europe - Institut Jacques Delors. Retrieved February 14, 2023, from https://institutdelors.eu/wp-content/uploads/dlm_uploads/2022/04/BP_220407_Strategic-Compass-industry-or-power_Gnesotto_EN.pdf
- United Nation (1995). *Treaty on Non – Proliferation of Nuclear Weapons*. Retrieved February 14, 2023, from <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/text>.
- Calderon, J. L. (2022). *A Strategic Compass for Security and Defence of the European Union: a new document?* Retrieved May 18, 2023, from https://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_analisis/2022/DIEEEA42_2022_JOSPON_UE_ENG.pdf

ПРИМЈЕНА ДОКАЗНИХ РАДЊИ КОД КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА ПРОТИВ ПОЛНОГ ИНТЕГРИТЕТА У ПРАКСИ СУДОВА БАЊАЛУЧКЕ РЕГИЈЕ

Прегледни научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2302033G	COBISS.RS-ID 139585025	УДК 343.982/.983:[343.54+343.63
---------------------------------	------------------------	---------------------------------

Горан Гуска¹

Министарство унутрашњих послова Републике Српске, Република Српска, БиХ

Апстракт: Кривична дјела против полног интегритета спадају у ред оних инкриминација које су предмет интереса свих сегмената најшире друштвене заједнице. Од сазнања за овакву врсту кривичних дјела па до коначне пресуде, јавност прати ток кривичног поступка са великим занимањем. Предмет нашег рада је приказ квантитета и квалитета доказа прибављених примјеном доказних радњи кроз анализу пресуда у пракси судова бањалучке регије. Циљ је био представити утицај примјене доказних радњи на исход судске пресуде. Рад представља приказ дијела емпиријског истраживања који се односи на анализу предметних пресуда у оквиру докторске дисертације аутора.

Кључне ријечи: кривично дјело, полни интегритет, доказне радње, суд.

УВОД

Кривична дјела против полног интегритета за жртву најчешће имају најрањивије категорије друштва и, иако нису честа појава у односу на друге врсте кривичних дјела, управо побуђују велику пажњу јавности, између осталог, због посљедица које дугорочно погађају жртву, њену породицу и околину. И код нас, као и у свијету, научна и стручна јавност заинтересована је за истраживања на ову тему а један број аутора са наших простора су се бавили и даље се баве изучавањем ове врсте кривичних дјела.

Наш рад представља прелиминарни приказ резултата једног дијела истраживања у оквиру припреме докторске дисертације аутора под називом „Кривично дјело недозвољене полне радње” на Правном факултету Универзитета у Новом Саду. С обзиром на то да је предмет емпиријског истраживања докторске дисертације анализа предметног кривичног дјела кроз пресуде, односно, праксу судова у Републици Српској, у раду ћемо представити дио наведеног истраживања кроз податке који се односе на при-

¹ Аутор за кореспонденцију: Горан Гуска, МА, Министарство унутрашњих послова Републике Српске, Управа за полицијско образовање. Имејл: goranguska@gmail.com

мјену доказа и начин окончања кривичног поступка за поједина кривична дјела из групе чији је заштитни објект полна слобода: силовање из члана 193, обљуба над немоћним лицем из члана 194, полно насиље над дјететом из члана 195, обљуба злоупотребом положаја из члана 196 и задовољавање полних страсти пред другим из члана 197 (Кривични закон Републике Српске, 2003) за бањалучку регију – мјесна надлежност Окружног суда у Бањој Луци и њему припадајућих основних судова. Узорак емпиријског истраживања дисертације је 131 пресуда за укупно 134 кривична дјела окружних и основних судова у Републици Српској за десетогодишњи период од 2008. до 2017. године² а у раду су представљени резултати истраживања судова који припадају бањалучкој регији. Анализирали смо број пресуда по судовима бањалучке регије и њихову заступљеност у односу на остале поступајуће судове у Републици Српској, квантитет доказних радњи, односно, доказа проистеклих из њихове примјене и њихов утицај на врсту пресуде која је донесена за предметна кривична дјела. Сви добијени резултати су нас упутили на закључак о врсти и вриједности доказа који се користе у кривичном поступку за предметна кривична дјела из групе гдје је заштитни објекат полни интегритет.

2 Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 003 497 08 K od 21. 8. 2009; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 011 128 07 K od 14. 5. 2008; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 012 011 93 K od 30. 11. 2009; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 012 155 07 K od 13. 2. 2008; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 013 806 03 K od 10. 12. 2008; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 063 988 10 K od 31. 5. 2010; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 065 738 09 K od 24. 8. 2010; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 065 811 09 K od 10. 11. 2011; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 120 967 12 K od 28. 1. 2013; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 131 805 11 K od 15. 12. 2011; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 157 159 14 K od 28. 10. 2015; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 189 098 14 K od 14. 2. 2017; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 203 984 15 K od 14. 6. 2016; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 208 950 15 K od 27. 7. 2016.; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 242 011 16 K od 22. 11. 2016; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 250 957 17 K od 12. 7. 2017; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 Km 150 283 12 Km od 30. 1. 2013; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 Km 013 730 08 Km od 23. 10. 2008; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 Km 161 759 12 Km od 6. 2. 2013; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 Km 169 035 13 Km od 16. 10. 2013; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 Km 175 315 13 Km od 30. 9. 2013; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 Km 191 238 14 Km od 27. 8. 2014; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 Km 245 192 16 Km od 9. 3. 2017; Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 K 232 401 16 K od 21. 12. 2016; Presuda Osnovnog suda u Gradišci, 72 0 K 017 378 11 K od 30. 1. 2012; Presuda Osnovnog suda u Gradišci, 72 0 K 022 074 11 K od 5. 2. 2014; Presuda Osnovnog suda u Gradišci, 72 0 K 047 145 15 K od 14. 10. 2016; Presuda Osnovnog suda u Gradišci, 72 0 Km 035 310 13 Km od 19. 2. 2014.; Presuda Osnovnog suda u Gradišci, 72 0 Km 063 633 17 Km od 27. 7. 2017; Presuda Osnovnog suda u Gradišci, CMS 2999 12 K od 20. 3. 2015; Presuda Osnovnog suda u Kotor Varoši, 73 0 K 000 479 07 K od 2. 6. 2008; Presuda Osnovnog suda u Kotor Varoši, 73 0 K 000 713 05 K od 3. 9. 2009; Presuda Osnovnog suda u Kotor Varoši, 73 0 K 001 191 08 K od 13. 1. 2010; Presuda Osnovnog suda u Kotor Varoši, 73 0 K 001 670 08 K od 24. 12. 2009; Presuda Osnovnog suda u Kotor Varoši, 73 0 K 010 447 12 K od 28. 9. 2013; Presuda Osnovnog suda u Kotor Varoši, 73 0 K 019 345 14 K od 18. 7. 2014; Presuda Osnovnog suda u Prnjavoru, 78 0 K 026 130 17 od 14. 11. 2017.

ИСТРАЖИВАЊЕ СУДСКЕ ПРАКСЕ У БАЊОЈ ЛУЦИ

За бањалучку регију, надлежни су Окружни суд у Бањој Луци, Основни суд у Бањој Луци, Основни суд у Градишци, Основни суд у Котор Вароши, Основни суд у Прњавору и Основни суд у Мркоњић Граду а број добијених пресуда за неведене судове је укупно 41 пресуда. Пресуде није доставио Окружни суд у Бањој Луци док је Основни суд у Бањој Луци доставио 27 пресуда, Основни суд у Градишци доставио је седам пресуда, Основни суд у Котор Вароши пет пресуда, Основни суд у Прњавору двије док смо од Основног суда у Мркоњић Граду обавијештени да нису поступали у односу на наведена кривична дјела па нема тражених пресуда за наведени период. Ови подаци су представљени у табели број 1.

Табела 1. Број добијених пресуда у бањалучкој регији

Назив суда	Број пресуда	Број кривичних дјела
Окружни суд у Бањој Луци	Пресуде нису достављене	Пресуде нису достављене
Основни суд у Бањој Луци	27	28
Основни суд у Градишци	7	7
Основни суд у Котор Вароши	5	5
Основни суд у Прњавору	2	2
Основни суд у Мркоњић Граду	0	0
Укупан број	41	42

Укупан број кривичних дјела из добијених пресуда је 42 а различит број пресуда и кривичних дјела проистиче из чињенице да је у једној пресуди пресуђено за два кривична дјела (Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 2010). Подаци према врсти кривичних дјела су приказани табеларно у табели број 2.

Табела 2. Врсте кривичних дјела

Назив кривичног дјела	Број кривичних дјела	Број пресуда
Силовање чл. 193	15	14
Обљуба над немоћним лицем чл. 194	6	6
Полно насиље над дјететом чл. 195	14	14
Обљуба злоупотребом положаја чл. 196	1	1
Задовољење полних страсти пред другим чл. 197	6	6
Укупан број	42	41

Да бисмо имали прецизнију представу о квантитативном значају рада бањалучких судова у односу на остале судове у Републици Српској, упоредили смо број пресуда у односу на број становника. Бањалучка регија у коју спадају Бања Лука, Градишка, Кнежево, Котор Варош, Лакташи, Мркоњић Град, Прњавор, Србац и Челинац према попису становништва из 2013. године, има 373 521 регистрованог становника док је укупан број становника у Републици Српској 1 170 342 тако да у бањалучкој регији пребива 31,91% од укупног броја становништва Републике Српске (*Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Republici Srpskoj 2013. godine. Rezultati popisa, gradovi, opštine i naseljena mjesta, 2017*). У односу на укупан број обрађених пресуда, судови надлежни за регију града Бања Лука партиципирају са 31,3% од укупног броја добијених пресуда и очекивано би било да би овај проценат био већи да су уврштене горенаведене изостале пресуде. Тако је у односу на расположиве пресуде, проценат заступљености становништва бањалучке регије у односу на укупно становништво Републике Српске и проценат броја пресуда судова бањалучке регије у односу на укупан узорак у приближној сразмјери, 31,9% наспрам 31,3%.

ПРИМЈЕНА ДОКАЗНИХ РАДЊИ

Истрага кривичних дјела против полних слобода је могућа примјеном како (класичних) радњи доказивања тако и примјеном посебних истражних радњи. У радње доказивања спадају: претресање стана, просторија и лица, привремено одузимање предмета и имовине, поступак са сумњивим стварима, испитивање осумњиченог, саслушање свједока, увиђај и реконструкција и вјештачење из главе 13 важећег Закона о кривичном поступку (*Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, 2021*), односно, главе 15 претходног закона који је био у примјени за већи дио поступака за пресуде које су предмет истраживања (*Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, 2003*). Могућност примјене посебних истражних радњи према важећем закону за предметне пресуде је била прописана чланом 226 и чланом 227 став, који је предвидио њихову примјену за кривична дјела за која се може изрећи казна затвора у трајању од најмање три године или тежа казна (*Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, 2003*). Важећи закон је овај цензус повећао па је њихова примјена могућа за кривична дјела за која се може изрећи казна затвора у трајању од најмање пет година или тежа казна (*Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, 2021*). Према важећем Кривичном закону Републике Српске, за предметне пресуде била је могућа примјена посебних истражних радњи за сва кривична дјела која су предмет истраживања осим за основни облик кривичног дјела обљуба злоупотребом положаја члан 196 став 1 и кривичног дјела задовољење полних страсти пред другим члан 197 (*Krivični zakon Republike Srpske, 2003*).

Криминалистички аспект разјашњавања и истраге кривичних дјела против полних слобода фаворизује одређене истражне радње, прије свега,

увиђај а затим саслушање свједока (жртве) и испитивање осумњиченог, као и један дио вјештачења (судскомедицинска, биолошка и друга) (Vodinić, 1972).

Кориштење доказа у поступку за предметна кривична дјела смо анализирали посматрајући их кроз начине њиховог прибављања путем класичних доказних радњи, односно, посебних доказних радњи, а затим и кроз анализу примјењиваних класичних доказних радњи кроз категорије: саслушање свједока, испитивање осумњиченог, увиђај (лица мјеста), претрес (стана и других просторија, лица и превозних средстава), вјештачење, увиђај, препознавање и привремено одузимање предмета (Simović, 2005). Све наведене параметре смо посматрали кроз њихову укупну и појединачну заступљеност у односу на бањалучке судове и поједина предметна кривична дјела.

Анализом пресуда судова бањалучке регије утврђено је да су кориштене искључиво класичне доказне радње а да посебне истражне радње нису кориштене нити једном. Такође, предметна кривична дјела су специфична посматрајући међусобни однос извршиоца и жртве гдје је претходним анализама утврђено да је њихово раније међусобно познанство забиљежено у проценту 92,7% што свакако олакшава истрагу у смислу откривања и процесуирања извршиоца кривичног дјела примјеном класичних доказних радњи. Посматрајући пресуде предметних кривичних дјела кроз примјену доказних радњи појединачно уочавамо да су у свим случајевима кориштене радње саслушање свједока и испитивање осумњиченог. Такође, гледано на укупан број пресуда, доказна радња вјештачења је кориштена у 35 случајева, односно 85,4% од свих пресуда а највећи број, укупно 25, јесу психолошка и психијатријска вјештачења, седам медицинских вјештачења (тјелесних повреда) и три биолошка вјештачења. Сва психолошка, психијатријска и медицинска вјештачења су вршена према жртви кривичног дјела а биолошка су вршена према учиниоцу кривичног дјела у смислу прибављања доказа ради његове идентификације. Претреси су примјењивани укупно два пута, увиђај је вршен шест пута (сви увиђаји су вршени на лицу мјеста), препознавање је кориштено у три случаја а шест пута је извршено привремено одузимање предмета. Бањалучки Основни суд је као доказ у 27 пресуда у истом броју користио записнике о саслушању свједока и испитивању осумњичених, два пута записнике претреса, 21 пут налазе вјештачења, шест пута записнике са увиђаја, три пута записнике о препознавању и шест пута привремено одузете предмете. Основни суд у Градишци је у седам пресуда увијек користио радње саслушања свједока, испитивања осумњиченог и вјештачења те у три случаја увиђај и једанпут привремено одузимање предмета. Слично и суд у Котор Вароши, који је у свим пресудама користио увијек и само записнике о саслушању свједока и испитивању осумњичених, односно, налазе вјештачења, а, поред наведених доказних радњи које је у обе пресуде користио суд у Прњавору, овај суд је у једном случају користио и препознавање.

Табела 3.

Назив кривичног дјела	Број пресуда	Класичне доказне радње							
		Саслушање свједока	Испитивање осумњиченог	Претреси	Вјештачења	Увиђај	Препознавање	Привремено одузимање предмета	Посебне истражне радње
Окружни суд у Бањој Луци	Пресуде нису достављене	-	-	-	-	-	-	-	-
Основни суд у Бањој Луци	27	27	27	2	21	6	3	6	0
Основни суд у Градишци	7	7	7	0	7	3	0	1	0
Основни суд у Котор Вароши	5	5	5	0	5	0	0	0	0
Основни суд у Прњавору	2	2	2	0	2	0	1	0	0
Основни суд у Мркоњић Граду	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Укупан број	41	41	41	2	35	9	4	7	0

Анализом резултата, заступљености доказних радњи према врстама у односу на поједина предметна кривична дјела, представљени у табели број 4, примјетан је исти број кориштених доказних радњи када су у питању саслушање свједока и испитивање осумњиченог који су примјењивани у поступцима за сва предметна кривична дјела. Поред наведеног, код кривичног дјела силовање, од укупно 14 пресуда, претрес је кориштен у једном случају, вјештачење у 13 случајева, увиђај у пет случајева, препознавање у два случаја и привремено одузимање предмета у четири случаја. Код обљубе над немоћним лицем, вјештачења су кориштена у пет случајева а увиђај једном, док је од укупно 14 пресуда за кривично дјело полно насиље над дјететом вјештачење кориштено у 13 случајева, увиђај у три, препознавање у једном а привремено одузимање предмета у два случаја. У једној пресуди – обљуба злоупотребом положаја, кориштене су, поред напријед наведеног, и доказне радње претреса, вјештачења и привременог одузимања предмета а од укупно шест пресуда за кривично дело задовољење полних страсти пред другим, вјештачења су кориштена у три случаја и препознавање у једном случају.

Примјећујемо да су субјективни докази кориштени у свим случајевима и да су најзаступљенији, док се од објективних доказа вјештачење користило у највећем броју а у знатно мањем броју остале класичне доказне радње, док нема доказа прибављених примјеном посебних истражних радњи. Ако посматрамо резултате које смо добили радећи анализу у оквиру израде дисертације гдје се у три случаја извршилац и жртва нису међусобно познавали (код два кривична дела силовања и једног задовољења полних страсти пред другим), сасвим је очекиван резултат да је у сва три случаја кориштено препознавање што може да иде у прилог чињеници ефикасности кривичног поступка. С обзиром на то да смо у анализи резултата из табеле број 5 утврдили врло висок степен осуђујућих пресуда те само три ослобађајућу пресуде, очигледно је да су докази кориштени у поступцима бањалучких судова

и у квантитативном и у квалитативном смислу били довољни за доношење осуђујућих пресуда.

Табела 4.

Назив кривичног дјела	Број пресуда	Класичне доказне радње							Посебне истражне радње
		Саслушање свједока	Испитивање осумњиченог	Претреси	Вјештачења	Увиђај	Препознавање	Привремено одузимање предмета	
Силовање чл. 193	14	14	14	1	13	5	2	4	0
Обљуба над немоћним лицем чл. 194	6	6	6	0	5	1	0	0	0
Полно насиље над дететом чл. 195	14	14	14	0	13	3	1	2	0
Обљуба злоупотребом положаја чл. 196	1	1	1	1	1	0	0	1	0
Задовољење полних страсти пред другим чл. 197	6	6	6	0	3	0	1	0	0
Укупан број	41	41	41	2	35	9	4	7	0

НАЧИН ОКОНЧАЊА ПОСТУПКА

У овом дијелу истраживања смо извршили анализу пресуда у односу на њихов начин окончања па смо пресуде посматрали у односу на члан 288 Закона о кривичном поступку Републике Српске: пресуде којом се оптужба одбија, којом се оптужени ослобађа оптужбе и пресуде којим се оглашава кривим (Simović, 2005: 485). У односу на прописане начине окончања кривичног поступка, тако смо их посматрали кроз категорије – одбијајућа, ослобађајућа и осуђујућа, а у односу на поступајуће судове и врсте предметних кривичних дјела. У пресуде смо уврстили и рјешења према малољетним лицима с обзиром на то да ЗКП РС познаје рјешења са снагом пресуђене ствари (Simović, 2005: 132). Резултати су приказани у табели број 5.

Табела 5.

Назив суда	Број пресуда	Одбијајуће пресуде	Ослобађајуће пресуде	Осуђујуће пресуде
Окружни суд у Бањој Луци	пресуде нису достављене	0	0	0
Основни суд у Бањој Луци	27	0	3	24
Основни суд у Градишци	7	0	0	7
Основни суд у Котор Вароши	5	0	0	5
Основни суд у Прњавору	2	0	0	2
Основни суд у Мркоњић Граду	0	0	0	0
Укупан број	41	0	3	38

Из табеле број 5 која се односи на врсте пресуда у односу на поступајуће судове бањалучке регије, од укупно 41 предмета и исто толико пресуда, три су ослобађајуће пресуде, 38 пресуда је осуђујуће и нема одбијајућих пресуда. Процентуално посматрано, на осуђујуће пресуде се односи 92,7% у односу на 7,3% ослобађајућих пресуда. Гледајући по поступајућим судовима, Основни суд у Бањој Луци донио је три ослобађајуће и 24 осуђујуће пресуде, у процентима 12,5% у односу на 87,5% док је код осталих судова 100% осуђујућих пресуда.

Табела 6.

Назив кривичног дјела	Број пресуда	Одбијајуће пресуде	Ослобађајуће пресуде	Осуђујуће пресуде
Силовање чл. 193	14	0	1	13
Обљуба над немоћним лицем чл. 194	6	0	0	6
Полно насиље над дететом чл. 195	14	0	0	14
Обљуба злоупотребом положаја чл. 196	1	0	0	1
Задовољење полних страсти пред другим чл. 197	6	0	2	4
Укупан број	41	0	3	38

Када посматрамо врсте пресуда према кривичним дјелима, једна пресуда за кривично дјело силовање је ослобађајућа док је осталих 13 осуђујућих. Код кривичног дјела задовољење полних страсти пред другим, двије пресуде су ослобађајуће или 1/3 од укупног броја за ова кривична дјела и четири осуђујуће. Пресуде за остала кривична дјела су осуђујуће. Дакле, гледајући однос осуђујућих и ослобађајућих пресуда судова бањалучке регије, видљива је велика заступљеност у корист осуђујућих док нема одбијајућих пресуда. У три пресуде гдје је оптужени ослобођен кривице, различити су разлози за доношење оваквих судских одлука. У пресуди за кривично дјело задовољење полних страсти пред другим, суд је примијенио закон који је измијењен након извршења кривичног дјела па је примјењујући такав закон, који је блажи за извршиоца, нашао да радње које је извршилац починио не представљају кривично дјело (Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 2017). Слично, и за друго кривично дјело – задовољење полних страсти пред другим, суд није нашао елементе који се тичу бића кривичног дјела. За кривично дјело силовање, суд је оптуженог ослободио јер изведени докази нису довољни да несумњиво разјасне да ли је полни однос оптуженог и жртве био добровољан или принудан (Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 2008). И у кривичноправној теорији постоје недоумице у вези са суштином силовања у недобровољном сексуалном чину или акту који се остварује искључиво путем принуде (Škulic, 2019: 38).

Када се ове три пресуде анализирају, јасно је да су двије пресуде овакав епилог добиле искључиво због процесних недостатака (који се тичу непостојања основних елемената бића самих кривичних дјела), док је недоста-

так квантитета и квалитета доказа код треће пресуде утицао на одређење суда за доношење одбијајуће пресуде. Аналогно наведеном, можемо закључити да је квалитет доказа кориштених у кривичним поступцима код осуђујућих пресуда био довољан и примјењив. Недостатак доказа који је резултирао ослобађајућу пресуду у само једном случају у односу на осталих 40 пресуда чини мали проценат оних поступања у истрагама које можемо да оцијенимо да су биле ефикасне. Такође, изостанак примјене посебних истражних радњи у случајевима гдје их је било могуће користити, говори у прилог томе да оне нису неопходне, односно, да су класичне истражне радње сврсисходне у односу на наведене пресуде, односно, кривичне поступке што се може посматрати и као један од аргумената који иде у прилог измјенама Закона о кривичном поступку Републике Српске у оном дијелу гдје је каталог кривичних дјела у којима је могуће примјенити посебне истражне радње измијењен. Између осталог, у дијелу који прописује могућност њихове примјене за она кривична дјела за које је могуће изрећи затворску казну од најмање три године мијења на минимално пет година.

ЗАКЉУЧАК

Као што је наведено у уводном дијелу нашег рада и у складу са ставовима већине аутора, стручне јавности као и најширег дијела друштва регије којој припада Република Српска, кривична дјела против полних слобода, односно, полног интегритета, иако нису бројна према званичним подацима у односу на друга кривична дјела, спадају у оне инкриминације које побуђују велику пажњу а погађају најрањивије категорије друштва: жене, дјецу, старија лица као и она лица са посебним потребама или оне жртве које се налазе у статусу или положају зависности или подређености у односу на неко лице које злоупотребом свог положаја постаје извршилац оваквих кривичних дјела. Због тога јавност очекује да постоји кривичноправни одговор на ову врсту деликата и у превентивном и у репресивном смислу. Готово једну трећину од укупног броја пресуда у Републици Српској за предметна кривична дјела су донијели судови бањалучке регије: Окружни суд у Бањој Луци и основни судови у Бањој Луци, Градишци, Котор Вароши, Прњавору и Мркоњић Граду и показују тренд нешто веће заступљености у односу на друге регије ако их посматрамо у односу на број становника. Анализом примјењених доказних радњи у односу на пресуде судова бањалучке регије, утврдили смо да су најзаступљеније доказне радње саслушање свједока и испитивање осумњиченог а у односу на прибављање објективних доказа радње које су кориштене у највећој мјери су вјештачења (судскомедицинска у највећем броју вршена према жртви кривичног дјела а у мањем броју биолошка вјештачења вршена у смислу прибављања доказа према учиниоцу кривичног дјела) док су остале доказне радње кориштене у мањој мјери. Даље, анализом изречених пресуда предметних судова, дошли смо до резултата да је број осуђујућих пресуда врло висок (92,70%) док је у мањој мјери засту-

пљен број ослобађајућих пресуда од којих је само једна (од три) пресуде донесена усљед недовољног броја доказа. Овакви резултати нас упућују на то да су докази, односно, примијењене доказне радње и у квалитативном и у квантитативном смислу биле довољне и ефикасне јер су омогућиле да се на том основу изрекну осуђујуће пресуде. Такође, утврђено је да су у кривичним поступцима кориштене искључиво класичне доказне радње а да посебне истражне радње нису кориштене ниједном иако је ЗКП РС предвидио ту могућност.

ЛИТЕРАТУРА:

Krivični zakon Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 49/03.

Popis stanovništva, домаћinstava i stanova u Republici Srpskoj 2013. godine. Rezultati popisa, gradovi, opštine i naseljena mjesta (2017). *Republički zavod za statistiku*. Retrieved March 23, 2022, from https://www.rzs.rs.ba/static/uploads/bilteni/popis/gradovi_opstine_naseljena_mjesta/Rezultati_Popisa_2013_Gradovi_Opstine_Naseljena_Mjesta_WEB.pdf

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 003 497 08 K od 21. 8. 2009.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 011 128 07 K od 14. 5. 2008.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 012 011 93 K od 30. 11. 2009.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 012 155 07 K od 13. 2. 2008.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 012 268 95 K od 22. 11. 2010.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 013 649 05 K od 21. 5. 2008.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 013 806 03 K od 10. 12. 2008.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 063 988 10 K od 31. 5. 2010.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 065 738 09 K od 24. 8. 2010.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 065 811 09 K od 10. 11. 2011.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 120 967 12 K od 28. 1. 2013.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 131 805 11 K od 15. 12. 2011.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 140 288 12 K od 25. 11. 2013.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 157 159 14 K od 28. 10. 2015.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 189 098 14 K od 14. 2. 2017.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 203 984 15 K od 14. 6. 2016.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 208 950 15 K od 27. 7. 2016.

42 Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 231 343 17 Kž od 16. 10. 2017.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 242 011 16 K od 22. 11. 2016.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K 250 957 17 K od 12. 7. 2017.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O K m 150 283 12 Km od 30. 1. 2013.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 O Km 013 730 08 Km od 23. 10. 2008.

Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 Km 161 759 12 Km od 6. 2. 2013.
 Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 Km 169 035 13 Km od 16. 10. 2013.
 Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 Km 175 315 13 Km od 30. 9. 2013.
 Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 Km 191 238 14 Km od 27. 8. 2014.
 Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luci, 71 0 Km 245 192 16 Km od 9. 3. 2017.
 Presuda Osnovnog suda u Banjoj Luka, 71 0 K 232 401 16 K od 21. 12. 2016.
 Presuda Osnovnog suda u Gradišci, 72 0 K 017 378 11 K od 30. 1. 2012.
 Presuda Osnovnog suda u Gradišci, 72 0 K 022 074 11 K od 5. 2. 2014.
 Presuda Osnovnog suda u Gradišci, 72 0 K 047 145 15 K od 14. 10. 2016.
 Presuda Osnovnog suda u Gradišci, 72 0 Km 035 310 13 Km od 19. 2. 2014.
 Presuda Osnovnog suda u Gradišci, 72 0 Km 063 633 17 Km od 27. 7. 2017.
 Presuda Osnovnog suda u Gradišci, CMS 2999 12 K od 20. 3. 2015.
 Presuda Osnovnog suda u Kotor Varoši, 73 0 K 000 479 07 K od 2. 6. 2008.
 Presuda Osnovnog suda u Kotor Varoši, 73 0 K 000 713 05 K od 3. 9. 2009.
 Presuda Osnovnog suda u Kotor Varoši, 73 0 K 001 191 08 K od 13. 1. 2010.
 Presuda Osnovnog suda u Kotor Varoši, 73 0 K 001 670 08 K od 24. 12. 2009.
 Presuda Osnovnog suda u Kotor Varoši, 73 0 K 010 447 12 K od 28. 9. 2013.
 Presuda Osnovnog suda u Kotor Varoši, 73 0 K 019 345 14 K od 18. 7. 2014.
 Presuda Osnovnog suda u Prnjavoru, 78 0 K 026 130 17 od 14. 11. 2017.
 Simović, N. M. (2005). *Praktični komentar Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske*. Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova.
 Škulić, M. (2009). *Krivična dela protiv polne slobode*. Beograd: Službeni glasnik.
 Vodinečić, V. (1972). *Kriminalistika*. Beograd: Savremena administracija.
 Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21.
 Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 50/03.
 Zakon o slobodi pristupa informacija, *Službeni glasnik RS*, br. 20/01.

Рад примљен: 27. 4. 2023.
 Рад прихваћен: 6. 6. 2023.

ПРАВЦИ РАЗВОЈА, ФУНКЦИЈЕ И СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ СПОРТА И СПЕЦИЈАЛНОГ ФИЗИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА У ПОЛИЦИЈИ СРБИЈЕ

Прегледни научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2302045M	COBISS.RS-ID 139585793	УДК 355.318:355.233.22(497.11)
---------------------------------	------------------------	--------------------------------

Милош Милошевић¹

Факултет за физичку културу и менаџмент у спорту,
Универзитет Сингидунум, Београд, Република Србија

Ђурица Амановић

Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду,
Београд, Република Србија

Сажетак: Људски потенцијал, као основ успешности, посебно у специјалном физичком образовању (СФО) и спорту, захтева посебну пажњу у полицији Србије. То се посебно односи на процесе планирања и организовања ових активности. Компетентни кадрови у спорту и СФО, некада на задовољавајућем нивоу, услед дугогодишњег неповољног друштвено-економског развоја и политике која је вођена у друштву и држави, али и непотпуног разумевања спорта у полицији и СФО од стране управљачких структура, прилично је нестабилан, док су знаци његовог могућег урушавања све уочљивији. Задовољење друштвеног интереса али и личних потреба учесника у систему, не може се остварити без професионалног рада и односа. На основу тога а у циљу рационализације и јединственог управљања, потребан је стратешки приступ, чије су основе предмет анализе овог рада.

Кључне речи: менаџмент спорта, специјално физичко образовање, спорт у полицији, полиција.

УВОД

Менаџмент у спорту и његова примена у спорту у полицији као и специјалном физичком образовању (СФО) не могу бити исти као принципи профитабилних спортских организација, због специфичности организовања и руковођења државним институцијама као што је МУП Републике Србије. Међутим, основни интерес СФО и спорта и у полицији Србије, сличан је као и код сваке друге спортске организације – задовољење потреба појединца, групе, установе и државе у целини. Због задовољења наведених инте-

¹ Аутор за кореспонденцију: др Милош Милошевић, доцент на Факултету за физичку културу и менаџмент у спорту, Универзитет Сингидунум, Београд. Имејл: milosmilosevic80@yahoo.com

реса, спорт и постоји и баш због тога се и формирају спортске организације (Životić & Veselinović, 2016). Тај интерес може опстати у полицији само ако се, без обзира на специфичности полицијске делатности, очувају изворни принципи спорта. Због тога се у систему полицијског спорта мора очувати мисија и дух спорта, као његови носиоци. Уважавајући сврху постојања спорта и СФО у полицији Србије, менаџмент има задатак да конкретизује позиционирање спорта и СФО у ширем полицијском систему, чиме ће пружити квалитетнији рад па самим тим и веће резултате, бољи спортско-такмичарски резултат, али и виши ниво здравствених, професионалних и специјалних карактеристика полицијских службеника (Milošević et al., 2005; Milošević & Milošević, 2013; Amanović & Milošević, 2022). У исто време, морају се очувати стабилне позиције организације која води спорт и СФО у свим сегментима, функцијама и ресурсима (Milić, 2006; Životić, 2007). Овде је посебно важна пословно-материјална стабилност, која је потребна за реализацију утврђених програмских циљева. Спортска и СФО активност је креативан процес стварања спортских и људских вредности и спортских резултата, односно, нивоа процењене припреме полицијских службеника (Milošević et al., 2005; Milić, 2006).

Како би цео систем ефикасно функционисао и остваривао основне циљеве, организација спорта и СФО у полицији тражи подршку у виду финансирања, објеката, администрације, кадрова и маркетинга. Посебну пажњу треба посветити развоју и јачању спорта и СФО на нижим нивоима менаџмента као што су Полицијска управа за град Београд, подручне полицијске управе, и полицијске станице, где је одговорност на тамошњем руководству. Међутим, принцип децентрализације у систему спорта и СФО у полицији Србије мора да садржи у себи само један елемент централизације а то је контрола (Milić, 2006). Менаџмент у спорту и СФО у полицији Србије треба да примењује и развија све функције менаџмента: предвиђање, кадрови, планирање, руковођење, организовање и контролу. Назначени принципи менаџмента у спорту и СФО у полицији Србије и њихова примена нису стриктни и могу бити флексибилни али потреба за досезањем најефикаснијих система управљања мора у обзир узети, пре свега, начела теорије спорта и менаџмента. У овом раду је, након анализе и приказа стања, предложена стратегија развоја спорта и СФО у полицији Србије.

СТАЊЕ СПОРТА И СФО У ПОЛИЦИЈИ СРБИЈЕ

Деведесетих година прошлог века у МУП-у Републике Србије формирана је линија рада и одсек СФО, праве се и реализују нови програми за оспособљавање, усавршавање као и програми едукације едукатора. У исто време, конструишу се нови селекциони и евалуациони стандарди за потребе различитих линија рада у МУП-у. Уводи се обавезна настава из СФО три пута недељно, као и контроле оспособљености полицајаца два пута годишње по међународним препорукама и стандардима. Наставу СФО у МУП-у Србије

као и по школама, курсевима, на Вишој школи унутрашњих послова и на Полицијској академији обављају три категорије стручњака према образовном нивоу (Milošević & Milošević, 2013). Прва категорија су инструктори (више од 200) који су морали да имају одговарајућу вишу школу и добро познавање система СФО. Та група стручњака је била организована по одселима за СФО и изводила је наставу по разним јединицама и центрима безбедности. Другу категорију су чинили професори који су завршили факултете физичке културе (око 70) и познају систем СФО. Они су реализовали наставу по јединицама и центрима безбедности, а неки су радили у одсеку за СФО при Управи полиције МУП-а Србије и бавили се анализом, програмирањем и контролом реализације разних програма физичког оспособљавања свих радника Министарства. Један део кадрова са тим квалификацијама држи наставу на курсевима и у Средњој школи унутрашњих послова. Трећа категорија стручњака која креира систем СФО, има научни степен магистра и доктора наука, реализује наставу на Вишој школи унутрашњих послова (ВШУП) и Полицијској академији (ПА). За едукационо-тренажне програме СФО, начин организовања и реализације СФО у ВШУП-у, ПА и МУП-у, експерти Европске уније су рекли и записали да су на европском нивоу и да их и даље треба развијати (Monk, 2001; Slejter, 2001) у складу са економским и техничким променама као и у складу са начином организације полиције, поштујући науку и научне резултате (Banović & Amanović, 2017).

Паралелно са интензивним развојем СФО у периоду од 1989. до 2000. године, дешава се интензиван развој спорта у МУП-у Србије. У то време, у оквиру спортског друштва, 15 клубова се такмичи у савезном рангу у различитим спортовима. Формира се спортска асоцијација полиције која је била члан Балканске, Европске и Светске полицијске асоцијације. Наши полицајци (међу којима је био велики број студената) учествовали су на такмичењима које су организовале наведене полицијске асоцијације у цудоу, каратеу, цију-цицу (ђуђуцу), стрељаштву, скијању и фудбалу. Полиција Србије била је двапут првак Балкана у каратеу, цудоу, цију-цицу и скијању. Била је европски првак у цудоу, цију-цицу, трећа у великом фудбалу и светски првак у малом фудбалу, 98 припадника полиције били су репрезентативци Југославије, СЦГ и Србије у разним спортовима. Појединачно су били светски, европски, медитерански, балкански и државни прваци у разним спортовима. Међу репрезентативцима, осам припадника полиције било је учесник Олимпијских игара. Заиста, СФО је имао завидан развој и статус у МУП-у и утицао на свест полицајаца о њиховој потреби бављења физичким и спортским активностима (Amanović, 2007; Milošević & Milošević, 2013).

Чињеница је да је СФО крајем осамдесетих година прошлог века верификовано као научнонаставна област. По научној номенклатури, СФО спада у полицијске науке и то у групу специјалних полицијских наука. Као наставна дисциплина, спада у групу уже стручних предмета, а на полицијским високошколским институцијама спада у групу матичних предмета. Едукација и обука у СФО заснива се на науци, научном методу и полицијској пракси и

са другим научним дисциплинама учествује у изградњи личног интегритета и професионалног капацитета полицајца, коришћењем специјално дизајнираних едукативно тренажних програма (Milošević et al., 2005; Amanović et al., 2015a; Amanović et al., 2015b; Amanović et al., 2017; Žigić et al., 2019; Vanović & Amanović, 2022). У поменутом раздобљу, организовањем курсева за инструкторе СФО у полицији, затим организовање курсева физичко-техничке заштите (царина, електродистрибуција, водовод, приватна безбедност и друго), демонстрирало се велико накупљено искуство које се, осим у провођењу наставе, може уочити и у осавремењивању студијских планова и програма едукације, усавршавања и лиценцирања. Специјално физичко образовање су научно утемељели наставници са више од 20 истраживачких пројеката, са преко 1000 научних радова објављених у референтним међународним или домаћим часописима, затим саопштених на међународним или домаћим научним скуповима као и одржаном Саветовању из СФО, са 15 уџбеника и приручника, осам монографија, десет софтверских пакета и четири међународно верификоване научне теорије којима се могу експлицитирати разне појаве везане за предмет изучавања СФО. У поступцима осавремењивања наставних планова и програма ових студија, користила су се искуства, планови и програми других европских студија што је у знатној мери утицало на квалитет, савременост, примењивост тих програма и упоредивост с другим студијама.

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА МЕНАџМЕНТА СПОРТА И СФО У ПОЛИЦИЈИ СРБИЈЕ

Стратегија развоја менаџмента спорта и СФО предвиђа реформе свих процеса који подлежу стандардизацији и даљем развоју спорта и СФО у полицији Србије. Најважнија карактеристика успешности уопште, а посебно у спорту, мери се свакако кроз способност да се континуирано располаже информацијама о светским кретањима и да се успешно суочава са променама. Те се промене уназад десетак (и више) година дешавају у полицији Србије на свим нивоима, што подразумева реформе и у сегменту спорта и СФО. Као резултат таквог односа и мерила, постављају се по савременој теорији менаџмента захтеви менаџерима и то, пре свега, у топ менаџменту, за поседовање одговарајућих знања и искуства о концептима и апликацијама стратегијског менаџмента.

На основу досадашњих научних радова, студија и извршених анализа у спортским организацијама, образовним институцијама (раније СШУП, ВШУП, ПА) и организационим јединицама у седишту Министарства, интерних и екстерних фактора средине реформулисаних организационих усмерења, а сходно визији, мисији и развојним циљевима реформе полицијског школства, дошло се до недвосмислених чињеница које указују на неминовност дефинисања стратегије спорта и СФО у полицији Србије (Milošević & Mudrić, 2001; Milić, 2006). Са овим у вези је и потреба да се сходно европ-

ским стандардима и препорукама ОЕБС-а и Савета Европе, нови концепт спортске организације и обуке заснује на савременим програмима, тренажним технологијама, нормативима, стандардима и евалуацији (Milošević & Milošević, 2013).

Спорт у полицији и СФО, у суштини, можемо поистоветити са скупом трансформационих процеса насталих као последица тренутне и кумулативне адаптације организма полицајца на едукативне и тренажне стимулусе (Milošević et al., 2005; Milošević & Milošević, 2013; Milošević & Milošević, 2014; Amanović et al., 2015b). Ови процеси представљају феномене условљене многобројним законитостима које владају у релацијама унутрашњих физиолошких, биомеханичких и психолошких система, као и у релацијама полицајца, као интегралних антрополошких ентитета, и њихове околине. Због тога ефикасан и економичан рад на постизању тражених резултата у знатној мери зависи од систематског прикупљања и коришћења информација које су неопходне за израду планова и програма вежбања те одређивању садржаја, обима и интензитета активности од којих се састоје актуелни едукативно-тренажни програми у спорту и СФО. Циљеви спорта у полицији су тако конципирани, да уз пуно поштовање радног профила полицијског службеника, степена сложености њихових послова и радних задатака, дају максималне ефекте. Дефинисани су као:

- постизање оптималног нивоа специјалних знања и способности,
- постизање и задржавање оптималних структура органских, моторичких и сазнајних структура и особина личности полицајца,
- повећање емотивне отпорности полицијских службеника на професионалне, конфликтне и стресне ситуације,
- ефикаснија адаптација на савремени начин живота и боља и бржа професионална адаптација.

Као прилог стварању нове стратегије развоја полицијског спорта и СФО, дајемо следеће препоруке у домену праваца развоја полицијског спорта и СФО и домену стратешких циљева који ће омогућити остварење предложених праваца развоја и функција спорта и СФО у полицији, који би требало да нађу место у новој стратегији (Milošević et al., 2005; Milić, 2006; Milošević & Milošević, 2013).

Правци развоја и функције спорта у полицији и СФО

Основне препоруке односиле би се на најважније правце даљег развоја и функционисања спорта и СФО у полицији Србије, који су неизбежно повезани са процесом обуке и оспособљавања полицијског службеника и осталих запослених, као и полицијским службеницима који учествују у спортским такмичењима, а то су:

- креирање нових планова и програма, тренажних технологија и норматива;

- школовање, обука полицајаца и осталих припадника МУП-а Републике Србије у виду:
  - » школовања високог кадра за потребе спорта у полицији и СФО,
  - » основне обуке за полицајце демонстраторе у СФО и инструкторе у спорту,
  - » основне специјалистичке обуке за поједине спортове (цудо, карате, цију-цицу, стрељаштво, пливање, оријентиринг, скијање...) који су у функцији службе,
  - » курсева и семинара за поједине организационе функције у спорту и СФО;
- пријем, праћење и развој кадрова у спорту и СФО:
  - » пријем менаџера, тренера и спортиста у тим за СФО и спортске клубове у сарадњи са Криминалистичко-полицијским универзитетом,
  - » организација напредних семинара за поједине послове у спорту и СФО (менаџере, организаторе, тренере, судије, спортисте),
  - » стандардизовано спровођење тестирања у спорту и СФО,
  - » израда анализа, прогноза, праћења и развој кадрова, полицајаца спортиста и полицајаца,
  - » контрола рада у СФО (ниво припреме), спорт (резултати, награђивање и мотивација спортиста);
- систем спорта и СФО у полицији Србије:
  - » образовати посебну организациону јединицу за управљање у спорту и СФО,
  - » обезбедити мрежу тренинг-центара и у њој омогућити за тренинге и обуку спортиста и полицијских службеника сале, опрему, терене, теретане, базене и друге пратеће потребе,
  - » обезбедити потребну логистичку подршку систему (опрема, реквизицији),
  - » организовати здравствену заштиту учесника у спорту и СФО,
  - » интегрисање у систем националног спорта,
  - » укључити се активно у међународна спортска такмичења,
  - » укључити се у научно-истраживачки рад домаћих и ино-институција,
  - » законом – правилником утврдити дефинитивни оквир постојања спорта и СФО у полицији Србије, чиме би се решила организациона и материјално-финансијска структура организације.

Стратешки циљеви у оквиру спорта и СФО у полицији Србије

Стратешки циљеви спорта и СФО у полицији Србије треба да буду дефинисани и у оквиру:

- Закона о полицији – подзаконских аката:
  - » амандмана којима се спорт и стручно усавршавање – СФО третира у својству обавезе у полицији Србије,
  - » носилаца система, као што су Криминалистичко-полицијски универзитет, Спортска асоцијација полиције Србије, спортског друштва и клубова као неизбежног допунског облика одржавања психофизичког статуса полицијских службеника и спортиста за успешно обављање послова и задатака,
  - » правног оквира финансирања СФО, спортско-такмичарских и рекреативних активности у финансијском плану МУП-а Републике Србије, на основу програмских садржаја на годишњем нивоу;
- објеката за реализацију СФО и спортских активности – правно ставити у надлежност тренинг-центра, са правом коришћења без накнада од стране спортских клубова и запослених према утврђеном плану;
- контролних механизма и система консултовања на нивоу децентрализације – учинити одговорним непосредне руководиоце и тренере да примењују утврђене стандарде контроле уз обавезан систем ретестирања;
- на основу дефинисаних нових стандарда, применити процес регрутовања и селекције кадрова. Омогућити свакој основној јединици да има менаџера за спорт и СФО, а спортским клубовима лиценциране тренере;
- редовног вршења едукација запослених у СФО и спортским клубовима, на бази сталног учења, а посебно из редова полицајаца;
- активног учешћа у међународној сарадњи, преко Спортске асоцијације полиције Србије, на скуповима едукативног типа, такмичењима и у управним структурама Европске полицијске спортске уније;
- увођења система лиценцирања запослених и тренера, чији би један од елемената лиценце био на основу оцена оспособљености у СФО, у спорту, на основу знања на тесту одређене спортске дисциплине;
- увођења стандарда за процену квалитета у циљу квалитетног управљања спортом и СФО;
- увођења информативног маркетиншког система у циљу јавности у раду и одлучивању, посебно према полицијским службеницима као носиоцима система.

Развој радних способности полицајаца, развој физичких способности врхунских полицијских спортиста и њихових наступа на такмичењима, севомима едукативно тренажних програма, спада у домен сложених проблема управљања. Методологија која се развија и користи у оквиру СФО и спорта у полицији Србије има основну сврху провере стања и функционисања свих сегмената система, научним методама, ради његовог одржавања и усавршавања, како би дао што боље резултате у обављању послова везаних за спречавање и откривање криминалитета, одржавање јавног реда и мира, контролу и регулацију саобраћаја, сервисног рада полиције, управне и друге полицијске послове. Методе које се користе у ту сврху, могу се поделити на методе за прикупљање података о сегментима система, методе за анализу квантитативних и квалитативних промена и методе за програмирање и контролу едукативних и тренажних ефеката (Milošević, 1985; Milošević et al., 2005; Milić, 2006; Milošević & Milošević, 2013).

Прва група метода се користи за прикупљање података о моторичким и функционалним способностима полицајаца, њиховим морфолошким, биохемијских, биолошким, социолошким и психолошким карактеристикама, затим о ситуационој примени стечених знања у предузимању тактичких и оперативних мера и радњи као и података о кинематичким и динамичким карактеристикама разних специфичних кретања полицајаца. Циљ прикупљања ове врсте података је дијагностика стања, едукативно тренажних ефеката и промена по праћеним способностима и карактеристикама. Поред тога, ови се подаци користе за разне квантитативне и квалитативне анализе под разним циљевима од којих је један програмирање и контрола тренажног и едукативног рада.

Друга група су методе за прављење селекционих и евалуационих критеријума и анализа квантитативних и квалитативних ефеката и промена изазваних едукативним и тренажним програмима. Њихов дијапазон коришћења је доста широк. У СФО углавном се користе ради:

- процене капацитета и правила развоја способности полицајаца различитих профила,
- одређивања радних и образовних профила полицајаца и конструкције селекционих критеријума,
- дијагностике стања адаптивних димензија студената и полицајаца различитог радног профила, уз израду поступака за њихову процену,
- утврђивања иницијалних стања студената и радника у смислу класификације и хомогенизације група студената и радника у едукативном и тренажном процесу, и рационализације поступака при избору и селекцији студената и радника код пријема у службу и избора за специјалне задатке,

- утврђивања стања изазваних процесима адаптације и трансформација,
- одређивања квантитативних ефеката и промена код полицајаца изазваних едукативним и тренажним поступцима у домену адаптивних карактеристика, специјалних знања и процеса,
- одређивања квалитативних ефеката и промена код полицајаца изазваних едукативним и тренажним поступцима у домену адаптивних карактеристика, специјалних знања и процеса,
- одређивања транзитивних и финалних стања студената и полицајаца под видом интеграционих промена адаптивних (психолошких, социолошких, моторичких, функционалних, морфолошких и других) карактеристика, затим потребних биомоторичких и специјалних знања и, на крају, под видом концептуалног и ситуационог реаговања полицајаца у функцији ефикасне примене тактичких и оперативних мера и радњи,
- утврђивања правила променљивости појединих адаптивних карактеристика и математичких законитости њиховог развоја (прираста у одређеном времену) и утврђивања законитости учења и применљивости појединих структура СФО код студената и радника под утицајем посебних тренажних и едукативних третмана,
- израде модела трансформационих и адаптационих промена полицајаца у процесу СФО,
- моделирања и симулације специјалних активности и трансформационих (информационих и енергетских) процеса СФО у складу са захтевима савремених научних сазнања и захтевима послова радника МУП-а,
- израде информационе подршке модела управљања СФО полицајаца,
- израде информационе подршке намењене оптимизацији тренажних програма (оператора),
- конституисања модела управљања системом СФО студената и полицајаца.

Трећу групу чине методе за програмирање и контролу едукативних и тренажних ефеката СФО. Оне се користе ради:

- израде индивидуалних и групних програма вежбања из различитих домена едукације и тренинга,
- израде стандарда за контролу и кориговање ефеката едукације и тренинга.

У прву групу метода које се користе у СФО спадају кинематографске методе, тензиометријске методе, динамометријске, психолошке, педагошке, биохемијске, методе парцијализације резултата и методе за дијагностику функционалног стања полицајаца. У другу групу спадају мултиваријантне методе као што су методе примарне обраде података, компаративне ме-

тоде, вишеструка корелациона анализа, вишеструка регресиона анализа у манифестном и латентном простору, каноничке и таксономске анализе, дискриминациона анализа као и факторске анализе, затим методе математичке анализе. У трећу групу, поред мултиваријантних и метода математичке анализе, користе се и методе линеарног, нелинеарног и мрежног програмирања.

ЗАКЉУЧАК

Реформе у полицији Србије, где се, између осталог, приступило променама у образовном систему и стручном оспособљавању, обухватиле су и сегмент спорта и СФО. У том смислу, започето је усвајање европских стандарда, израда стратегије развоја, као и редефинисање постојећег система управљања у спорту и СФО, у циљу примене нових технологија и процеса менаџмента. Нови концепт управљања спортом и СФО у полицији Србије, требао је да омогући стварање компатибилне и прихватљиве нове стратегије развоја а затим осталих процеса менаџмента. Посебно треба нагласити да суштину организације спорта и СФО, представља велики број чинилаца и фактора унутар а и изван полиције, који утичу на реализацију постављених циљева, где се, као посебно важан, издваја и европски концептуални оквир за развој и уклапање спорта и СФО полиције, где своје основе налази и има у:

- развоју новог концепта савременог менаџмента;
- развијању система ефикасног задовољења потреба високог квалитета едукативно тренажних процеса, са параметрима на основу којих се може управљати спортом и СФО;
- избору општих и специфичних тестова за проверу способности на основу којих ће се заснивати прецизан и јасан начин примене нових планова и програма;
- простору за теоријско утемељење менаџмента спорта и СФО у полицији на стратешком и оперативном нивоу, чија основа би било коришћење теоријско-емпиријских и експерименталних сагледавања и анализа.

Нова тренажна технологија и нормативи омогућили би оптимализацију тренажно-едукативног процеса уз мање енергетско и временско ангажовање спортиста и полицајаца, као и смањење материјалних трошкова. На основу изложеног, препорука је да се заустави даље урушавање система, настави са започетим реформама (применом нових тренажних технологија и процеса управљања), као и доношењем прихватљиве стратегије развоја спорта и СФО у полицији Србије. У овом процесу, драгоцено је у обзир узети и сва претходна искуства.

ЛИТЕРАТУРА

- Amanović, Đ. & Milošević, M. (2022). Znanje, sposobnosti i vještine neophodne za uspješno obavljanje policijskih poslova obezbjeđene specijalnim fizičkim obrazovanjem. *Bezbednost*, 64(1), 108–123.
- Amanović, Đ. (2007). Istorijski koreni i razvoj specijalnog fizičkog obrazovanja. *Bezbednost*, 49(4), 184–202.
- Amanović, Đ., Baić, V., Nikač, Z. & Ljubisavljević, M. (2015a). The paradigm of Special Physical Education in police education and training. *Sport Science*, 8(2), 7–15.
- Amanović, D., Masić, Z., Kostovski, Z. & Ljubisavljević, M. (2015b). Special Physical Education in police: model of education and training. *Acta Kinesiológica*, 9(2), 51–57.
- Amanović, Đ., Žarković, M., Bjelovuk, I. & Mićović, D. (2017). Structuring of Police Sciences in the Republic of Serbia. *International Yearbook Faculty of Security*, 37(1), 11–19.
- Banović, B. & Amanović, Đ. (2017). Konstituisanje policijskih nauka u Srbiji kao imperativne vremena. *Kultura Polisa*, 14(33), 127–138.
- Banović, B. & Amanović, Đ. (2022). Police Sciences on the Republic of Serbian – Situation and objectives. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 2(60), 203–215.
- Milić, Z. (2006). *Upravljanjem sportom i specijalnim fizičkim obrazovanjem u policiji Srbije* (doktorska disertacija). Beograd: Fakultet za menadžment i sport.
- Milošević, B. M. & Milošević, M. M. (2013). *Specijalno fizičko obrazovanje: naučna osnova*. Beograd: CEDIP.
- Milošević, B. M. & Milošević, M. M. (2014). *Special Physical Education: textbook on management the development of the physical integrity and capacity in police officers*. Germany: LAP Lambert Academic Publishing.
- Milošević, M. & Mudrić, R. (2001). *Policija, nauka i njihova struktura. Reforma obrazovnog sistema policije Srbije*. Beograd: MUP Republike Srbije.
- Milošević, M. (1985). *Određenje strukture motoričkih svojstava milicionara*. Beograd: Viša škola unutrašnjih poslova.
- Milošević, M., Mudrić, R., Jovanović, S., Amanović, Đ. & Dopsaj, M. (2005). *Konstituisanje Sistema za upravljanje trenutnim i kumulativnim edukacionim i trenažnim efektima u SFO-u*. Zemun: Viša škola unutrašnjih poslova.
- Monk, R. (2001). *Study on Policing in the Federal Republic of Yugoslavia*. Belgrade: OSCE.
- Slejter, J. (2001). *Assessment of the Human Rights, Ethics and Policing Standards in the Republics of Serbia and Montenegro*. Belgrade: European Councilo.
- Žigić, G., Amanović, Đ. & Ljubisavljević, M. (2019). *Kvalitetno Specijalno fizičko obrazovanje i usavršavanje – uslov profesionalne i kvalifikovane polici-*

je. *Menadžment bezbjednosti sportskih takmičenja*. Beograd: Fakultet za sport.

Životić, D. & Veselinović, J. (2016). The significance of the organizing process in sports organizations. *Facta Universitatis. Series: Physical Education and Sport*, 14(2), 307–313.

Životić, D. (2007). *Menadžment u sportu*. Beograd: Fakultet za menadžment u sportu.

Рад примљен: 27. 4. 2023.

Рад прихваћен: 13. 6. 2023.

Приказ књиге
СИСТЕМИ БЕЗБЈЕДНОСТИ И ПИТАЊЕ КОНТРОЛЕ
аутора проф. др Предрага Ђеранића

COBISS.RS-ID 139586049

УДК 351.862.4(497.6)(048.83)

Књига „Системи безбједности и питање контроле”, проф. др Предрага Ђеранића представља значајан допринос литератури из области безбједносних наука. Њен значај првенствено произлази из тематике коју аутор обрађује и, са друге стране, начина на који је садржај књиге представљен. Систем безбједности и његова контрола полазно је питање сваке дебате о безбједности, било да је ријеч о теорији било да је ријеч о пракси. Управо се аутор, проф. др Предраг Ђеранић, бави теоријом система безбједности, темом коју у посљедње вријеме нису довољно обрадили домаћи аутори. Системски приступ изучавања безбједности, нажалост, изгубио је значај у „мору” микротема, углавном у вези са дешавањима која су актуелна у датом моменту и често у сазнајном смислу имају релативан, па чак и дневно-политички значај. Такође, питање контроле система безбједности је кључна детерминанта у ком правцу се друштва крећу на спектру од истински демократских до тоталитарних друштава, од снажних до неуспјелих и урушених држава. Систем безбједности је рефлексивна цјелокупност друштва – политичких односа, идеологије, економије, културе, историјског наслеђа. Као такав представља плодан епистемолошки оквир за научну анализу. Аутор се управо бави тим кључним питањима и на њих одговара на научно утемељен начин, што ову књигу чини додатно вриједном.

Аутор је грађу систематизовао у двије веће цјелине у оквиру којих темељно обрађује и критички преиспитује кључна питања која су анализирана у посебним поглављима.

У првом дијелу књиге под насловом „Безбједност и контрола” аутор се бави појмовним одређењима безбједности и система безбедности. Овај текст представља вриједно сагледавање основних теоријско-концептуалних питања безбједности, компаративних система безбједности и њихове контроле.

У другом дијелу књиге, аутор на систематичан начин детаљно приказује систем безбједности Босне и Херцеговине.

Тематика система безбједности годинама је у фокусу научног интересовања проф. др Предрага Ђеранића. Његове раније објављене књиге и научни радови учинили су га препознатљивим аутором и познаваоцем система безбједности Босне и Херцеговине. Треба напоменути и његово вишегодишње практично искуство у обавјештајно-безбједносном сектору чија се нота имплицитно може примијетити у тексту, с обзиром на то како појединим темама приступа и на који начих их обрађује. Читалац рукописа стиче утисак да је ријеч о аутору, искусном аналитичару и врсном познаваоцу прилика. Проф. др Ђеранић систем безбједности Босне и Херцеговине познаје изнутра у својству практичара, и извана, овај пут у улози теоретичара и предавача. Посебно је значајно истаћи његово вишедеценијско искуство у вези са темом система безбједности и чињеницу да је био свједок и учесник догађаја, друштвених „ломова” и трансформација система безбједности у Босни и Херцеговини.

Књига је писана научним, али једноставним стилем, разумљивим за читаоце. Читалац у књизи може наћи низ релевантних информација које су систематизоване, уопштене и повезане у компактну цјелину.

Књига „Системи безбједности и питање контроле”, проф. др Предрага Ђеранића представља допринос научној литератури из области безбједносних наука. Књигу ће моћи кориситити у настави студенти Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци као и шира читалачка публика.

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЈЕДНОСНИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКИ
УНИВЕРЗИТЕТ

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБЈЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ

ЧАСОПИС ФАКУЛТЕТА БЕЗБЈЕДНОСНИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

И

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА
У БЕОГРАДУ

-УПУТСТВО АУТОРИМА-

Часопис *Журнал за безбједности и криминалиистику* је научни часопис из области безбједности и криминалиситике.

Часопис *Журнал за безбједности и криминалиистику* објављује научне радове који третирају тематику безбједносних наука, криминалистике, форензике, заштите и спашавања, организације и послова полиције, специјалног физичког образовања и сл. Поред наведеног у часопису се објављују и радови из других сродних научних дисциплина који су тематски блиски профилу часописа.

У часопису се објављују оригинални научни радови, прегледни научни радови, претходна саопштења, научне критике, односно полемике или осврти, прикази научних конференција, књига и пројеката, који нису претходно објављивани нити се налазе у процедури разматрања у другом часопису, у целини или у дијеловима.

Своје чланке и приказе за објављивање можете регистровати преко сервиса SCIndeks на адреси <https://asestant.ceon.rs/index.php/zurbezkrim/login>

Часопис излази на српском језику и енглеском језику. Преводне прихваћених радова врши овлаштени преводилац а трошкове превода сноси уредништво часописа.

Часопис излази два пута годишње.

Радове који не задовољавају основне критеријуме часописа у погледу структуре рада и правила цитирања, редакција неће узети у разматрање. Уколико рукопис одговара стандардима часописа, упућује се на анонимну рецензију. Сваки рад оцјењују најмање два рецензента, одабрана из реда признатих стручњака из уже научне области. По извршеној рецензији, рукописи се шаљу ауторима с примједбама и приједлозима за отклањање недостатака. Исправљене рукописе, аутори треба да врате редакцији у разумном року од дана пријема захтјева за дораду и исправку рада.

Достављањем рукописа за објављивање у часопису, аутори пристају на постављање својих радова на интернет страници часописа, односно на интернет страници Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци. Аутори преносе на часопис право на објављивање достављених текстова и ниједан њихов дио не може се репродуковати без писмене сагласности уредника часописа. Часопис задржава и сва остала права, изузев уколико није другачије договорено с аутором.

Аутори приликом писања радова за часопис *Журнал за безбједност и криминалистику* треба да уважавају сљедећа правила:

I ТЕХНИЧКА УРЕЂЕНОСТ РАДА

- ✓ Рад мора бити сачињен у *Microsoft Wordu*, ћириличким писмом, фонтом *Times New Roman*, величине 12 pt.
- ✓ Рукописи, по правилу, не треба да буду дужи од 30.000 словних мјеста, са размацама.
- ✓ Научни радови морају да садрже: име и презиме аутора, назив и сједиште установе у којој ради, наслов рада, сажетак (апстракт) с основним налазима рада (обима до 150 ријечи), кључне ријечи (четири до шест), излагање суштине рада, закључак (до једне стране) и листу референци, те наслов рада. Саставни дијелови сажетка (апстракта) су: циљ истраживања, коришћени методи, резултати и крајак закључак.
- ✓ У уводу рада морају бити јасно наведени предмет, циљ и структура рада.
- ✓ Структура рада требала би да садржи сљедеће цјелине:
- ✓ Радови у којима се износе налази емпиријског истраживања: увод, методолошки оквир, истраживања, резултати и дискусија, закључак.
- ✓ Теоријски радови: увод, главни дио структуриран у најмање два поглавља и закључак.
- ✓ Наслов рада: 12 pt, bold, централно равнање (alignment centered), велика слова.

- ✓ Име аутора/коаутора: 11 pt, централно равнање (*alignment centered*).
- ✓ Институције: централно равнање (*alignment centered*), навести испод имена аутора.
- ✓ Поред имена аутора навести име аутора за кореспонденцију, афилијацију и е-маил адресу у првој фус ноти у тексту (нпр. Др Марко Марковић је доцент на Факултету _____ Универзитета у Бањој Луци. Е-маил: xmakrovicmx@gmail.com).
- ✓ Апстракт и кључне ријечи: 11pt. потпуно равнање (*Alignment justified*).
- ✓ Текст рада: 12 pt, потпуно равнање (*alignment justified*), називи цјелина великим словима без редног броја (*Alignment centered*), називи подцјелина малим словима без редног броја *italic*, централно равнање.
- ✓ Литература: 11 pt, без редног броја испред; референтни извори се наводе према абecedном реду.
- ✓ Наслови слика: *11 p, italic*, центрирано испод слике.
- ✓ Наслови табела: *11 p, italic*, центрирано изнад табеле.
- ✓ Табеле и графички прикази треба да буду урађени у Microsoft Wordu. Свака табела и графикон треба да буду означени бројем и да имају одговарајући наслов (нпр: Табела 1, Графикон 1). Наслов и назив табеле и графикона стављају се изнад табеле и графичког приказа, док се извор наводи испод, уређен по правилима цитирања часописа.
- ✓ Једначине се пишу у одговарајућем графичком едитору за једначине (Microsoft Equation, MathType и други) и постављају се на почетак реда. На десном рубу реда, у истом реду у којем је написана једначина, у угластој загради треба назначити њен број, почевши од броја 1.
- ✓ Фотографије (слике) морају бити припремљене за црно-бијелу штампу, тј. ако је изворна слика у бојама које се у црно-бијелој штампи не разликују, боје се морају замијенити „растером” тј. различитим графичким знаковима које је потребно објаснити у легенди. У слике се уноси само најнужнији текст потребан за разумијевање, као што су мјерне варијабле с њиховим димензијама, кратко објашњење на кривуљама и слично. Остало се наводи у легенди испод слике. Максимална величина слике је 13 cm x 17 cm.
- ✓ У листи референци, наводе се библиографске референце, као што су књиге, чланци и остали извори, као што су документи, закони, новински чланци, коришћене интернет адресе и сл. Референце се исписују азбучним редом у складу са предвиђеним стандардима.

II ПРАВИЛА ЦИТИРАЊА

- ✓ У часопису *Журнал за безбједност и криминалистику* користи се стил цитирања - **АПА стандард** (Publication Manual of the American Psychological Association). Цитирање аутора се врши у тексту, без подножних напомена. С тим у вези аутори су дужни уважавати следећа правила цитирања:

1. ЦИТИРАЊЕ У ТЕКСТУ

- ✓ Књиге, чланци и дисертације се наводе на следећи начин: Када је у питању један аутор чији се дио књиге, чланка или дисертације цитира у загради се наводи презиме аутора, година издања књиге и број странице (Водинелић, 1996: 23), а уколико је у питању парафразирање или резимирање дијела текста аутора није неопходно наводити број странице (Водинелић, 1996). Уколико је у питању страни аутор, презиме се наводи у изворном облику на страном језику (Roxin, 1963: 148).
- ✓ Цитирање два коаутора рада, у загради навести презиме оба коаутора и годину издања (Grellier & Goerke, 2006) или (Grellier и Goerke 2006) су навели,...
- ✓ Цитирање три, четири и пет коаутора рада, у загради навести презиме свих коаутора и годину издања (Rachal, Daigle, & Rachal, 2007). У сваком наредном цитирању наводи се презиме првог коаутора и латинска скраћеница *et al.* (Rachal et al, 2007).
- ✓ Цитирање шест или више коаутора рада, у загради навести презиме првог коаутора и латинска скраћеница *et al.* (Papaharalabos et al, 2007).
- ✓ Уколико се цитира више радова истог аутора, било књига или чланака, а уколико аутор има више објављених радова исте године који се цитирају, уз годину се додају латинична слова a, b, c, d, итд, послвије чега слиједи само број стране (Лазаревић, 2000б: 67).
- ✓ Уколико се наводи више радова различитих аутора у истој загради потребно их је раздвојити тачком са запетом (Шикман, 2011; Мијлковић, 2012). У том случају радове поредати хронолошки према години када су објављени, почев од старијег издања.
- ✓ Секундарно цитирање се врши на следећи начин: (Вуковић, 2004, цитирано према Крстић, 2004: 110).
- ✓ Цитирање докумената у тексту се врши на следећи начин: (Независне новине (2017, 7. октобар).

- ✓ Цитирање докумената и извјештаја у тексту се врши на следећи начин: (прво цитирање: Министарство унутрашњих послова Републике Српске [МУП РС] 2012), наредно цитирање (МУП РС, 2012).
- ✓ Цитирање новинских чланака у тексту се врши на следећи начин: (Независне новине (2017, 7. октобар).

2. НАВОЂЕЊЕ ЛИТЕРАТУРЕ (на крају чланка)

- ✓ **Књиге:** презиме и прво слово имена аутора, година издања у загради, наслов књиге (курзивом), мјесто издања, назив издавача.
Примјер:
Игњатовић, Ђ. (1998). *Криминологија*. Београд: Номос.
- ✓ **Поглавља у књизи:** презиме и прво слово имена аутора, година издања у загради, наслов поглавља, у: прво слово имена (уредника), презиме (уредника), скраћена ознака уредништва (у загради), наслов књиге (курзивом), број прве и последње стране поглавља, мјесто издања, назив издавача.
Примјер:
Emerson, L, & Manalo, E. (2007). Essays. In L. Emerson (Ed.), *Writing guidelines for education students* (2nd ed, pp. 42-49). South Melbourne, Australia: Thomson.
- ✓ **Радови у часописима:** презиме и прво слово имена аутора, година издања у загради, назив рада, назив часописа (курзивом), број и број прве и последње стране рада:
Примјер са наведеним волуменом, односно годином издања:
Милашиновић, С. (2008). Суштина и узроци друштвених конфликта. *Наука, безбедности, полиција*, 13(1), 55-77.
Примјер без волумена, само број издања:
Strobl, R, Klemm, J, & Wurtz, S. (2005). Preventing Hate Crime: Experiences from two East-German Towns. *British Journal of Criminology*, 45, 634-646.
- ✓ **Докторске дисертације:** презиме и прво слово имена аутора, година издања у загради, наслов дисертације (курзивом), докторска дисертација, назив универзитета:
Примјер:
Липовац, М. (2016). Национална безбедност Републике Србије у регионалном безбедносном поткомплексу Западни Балкан. Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Факултет безбедности.

- ✓ Документа преузета са интернета:
Цитирање текстова с интернета треба да садржи назив цитираног текста, датум приступа страници и адресу интернет странице
Примјер:
(Републички завод за статистику Републике Српске [РЗРС]. (2009). *Статистички годишњак Републике Српске*. Преузето 2. 3. 2010. http://www.rzs.rs.ba/Publikacije/Godisnjak/2009/Godisnjak2009_Yearbook2009.pdf)
Cain, K. (2012, June 29). The Negative effects of Facebook on communication. *Social Media Today RSS*. Retrieved from <http://socialmedia-today.com>
- ✓ **Правни прописи:** пуним називом у куренту – обично, потом се курзивом наводи гласило у коме је пропис објављен, а послје запете број и година објављивања, поново у куренту – обично. Уколико ће се поменути закон цитирати и касније, приликом првог помињања послје црте наводи се скраћеница под којом ће се пропис даље појављивати (Закон о општем управном поступку – ЗУП, *Службени гласник РС*, бр. 13/02).
- ✓ **Навођење судских одлука** треба да садржи што потпуније податке (врста и број одлуке, датум када је донесена, публикација у којој је евентуално објављена).
- ✓ **Саопштења са научних скупова:** презиме и прво слово имена аутора, година у загради, наслов рада, назив конференције (курзивом), број стране у књизи апстраката у загради, место издања, назив издавача.
Примјер:
Kelly, L. (2011). Violence against women and children in the national legislations of the EU member states: an overview of the research results. *Druga godišnja konferencija Viktimološkog društva Srbije - Žrtve kriminaliteta i žrtve rata: međunarodni i domaći kontekst, knjiga apstrakta* (str. 13). Beograd: Viktimološko društvo Srbije & Prometej.
- ✓ **Чланци из новина:** презиме и прво слово имена аутора, година и дан у загради, наслов текста, назив новина, број стране у тексту, или интернет странице са које је текст преузет.
Примјер:
Гудељ, Ј. (2006, 23. октобар). Полиција чува крст изнад Мостара. *Независне новине*, Бања Лука. Преузето 17.11.2010. <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Policija-cuva-krst-iznad-Mostara-1473.html>

Поред наведеног, аутори треба да уважавају и сљедеће напомене:

- ✓ Инострана имена транскрибују се на ћирилицу на српском језику како се изговарају, а приликом првог помињања у тексту њихово презиме наводи се у загради у изворном облику на страном језику курзивом, нпр: Годме (*Gaudemet*) или Шенке (*Schönke*).
- ✓ Члан, став и тачка прописа означава се скраћеницама чл, ст. и тач, а иза последњег броја не ставља се тачка (нпр. ЗКП, чл. 5, ст. 2, тач. 3 или КЗ, чл. 5, 6, 9 и 10 или ЗПС, чл. 4-12, итд).
- ✓ Латинске и друге стране ријечи, интернет адресе и сл. пишу се курзивом.
- ✓ Сви цитирани извори у тексту рада треба да се налазе у попису литературе.
- ✓ Извори који нису кориштени у раду не треба да се налазе у попису литературе.
- ✓ Када од истог аутора наводимо више радова, критеријум поретка је година издања (прво иду раније издати радови па новији).
- ✓ Ако се уз име аутора налази и коаутор, радови у коауторству се наводе иза ауторских.
- ✓ Ако рад нема аутора, наслов дјела или институција којој се приписује ауторство заузимају мјесто аутора, односно прво мјесто.
- ✓ Приликом писања рада потребно је правилно користити интелектуалну својину других аутора. Плагирање, односно преузимање туђих идеја, ријечи или других облика креативног израза без навођења аутора представља грубо кршење научне и издавачке етике. Плагирање представља кршење ауторских права, што је законом кажњиво.

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЈЕДНОСНИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКИ
УНИВЕРЗИТЕТ

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБЈЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ

ЧАСОПИС ФАКУЛТЕТА БЕЗБЈЕДНОСНИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

И

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА
У БЕОГРАДУ

- УПУТСТВО РЕЦЕНЗЕНТИМА -

Поштовани,

Часопис Журнал за безбједност и криминалистику објављује научне радове који третирају тематику безбједносних наука, криминалистике, форензике, заштите и спашавања, организације и послова полиције, специјалног физичког образовања и сл. Поред наведеног у часопису се објављују радови из других сродних научних дисциплина који су тематски блиски профилу часописа.

У часопису се објављују оригинални научни радови, прегледни научни радови, претходна саопштења, научне критике, односно полемике или осврти, прикази научних конференција, књига и пројеката, који нису претходно објављивани нити се налазе у процедури разматрања у другом часопису, у цјелини или у дијеловима.

Правилник о публикавању научних публикација („Службени гласник Републике Српске” бр. 77/17) је у својим одредбама (члан 53) као један од критеријума за категоризацију часописа предвидио и адекватност рецензија.

- Према члану 35. ставу 5. Правилника, Рецензија мора минимално садржавати:

1. оцјену оригиналности, односно научног или стручног доприноса рада,

2. оцјену актуелности рада,
  3. оцјену примјењене методологије,
  4. приједлог за сврставање у категорију или тип рада,
  5. оцјену коришћене литературе и
  6. сагласност за објављивање рада.
- Према члану 23. Правилника предвиђене су следеће врсте чланака:
    1. **Оригинални научни чланак** начелно је организован по схеми IMRAD за експериментална истраживања или на дескриптиван начин за дескриптивна научна подручја, у коме се први пут публикује текст о резултатима сопственог истраживања оствареног примјеном научних метода, које су текстуално описане и које омогућавају да се истраживање по потреби понови, а утврђене чињенице провјере.
    2. **Прегледни научни чланак** представља преглед најновијих радова о одређеном предметном подручју са циљем да се већ објављиване информације сажму, анализирају, евалуирају или синтетизују, те доноси нове синтезе које такође обавезно укључују резултате сопственог истраживања аутора.
    3. **Крајко или прелиминарно саопштење** је рад, али мањег обима или прелиминарног карактера, у којем неки елементи IMRAD-а могу бити испуштени, а ради се о сажетом изношењу резултата завршеног изворног истраживачког рада или чланка који је у настајању (енгл. Working Paper).
    4. **Научна критика, односно полемика или осврт** је расправа на одређену научну тему, заснована искључиво на научној аргументацији, у којој аутор доказује исправност одређеног критеријума свог мишљења, односно потврђује или побија налазе других аутора.
    5. **Информативни прилог** је уводник, коментар и слично.
    6. **Приказ књиге, инструмената, рачунарске програма, случаја, научної догађаја и слично** јесте прилог у којем аутор процјењује правилност/неправилност неког научног или стручног рада, критеријума, поставке или полазишта, уз посебан нагласак на квалитет оцјењиваног рада.
  - Код процјене рада рецензенти треба да узму у обзир следеће:
    1. Припада ли рад по своме садржају *Журналу за безбједност и криминалистику*?
    2. Одговара ли садржај рада наслову?
    3. Да ли је рад у складу са стандардима предвиђеним за писање (упутство ауторима)?

4. Има ли рад све потребне дијелове предвиђене за његову категорију (нпр. оригинални научни рад: увод, методе, резултате, дискусија, закључак)?
  5. Да ли су слике и табеле прегледне и разумљиве?
  6. Да ли је литература цитирана у складу са Упутством ауторима?
- Остале напомене (члан 35. ставови 2, 4 и 6)
    1. Чланци се оцјењују описно.
    2. Образац Рецензије мора бити потписан ако је у штампаном облику, односно достављен на мејл уредништву за сваки појединачни рецензирани чланак.
    3. Рецензенти су дужни да укажу на могуће повреде етичких норми у раду.
    4. Рецензенти треба да наведу пуну референцу за један репрезентативни ауторски/коауторски рад из уже научне области као што је рад који су рецензирали.

